

> DÜBAM
DUNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

Rusya-Türkiye İlişkilerinin Geo-Politiği

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

DÜBAM

Rusya-Türkiye İlişkilerinin Jeo-Politiği

Konuşmacılar

Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL
Muhterem Dilbirliği
Muaz Yanılmaz

Genel Yayın Yönetmeni
Akif Emre

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net/dubam

dübam

(SUNUŞ)

Türkiye-Rusya ilişkileri uçak düşürme hadisesiyle tekrar gündeme oturdu. Bu iki devlet arasındaki ilişkinin nasıl şekilleneceği, geleceğe projeksiyon tutarak çözümlenmeye çalışılıyor. Bunun sağlıklı bir şekilde yapılmasının yolu, hiç şüphesiz, çağdaş uluslararası politik gelişmelere vakıf olmakla birlikte bu iki ülkenin siyasi yapıları ve yönelimleri ile tarihte özellikle birbirlerine karşı ortaya koydukları reflekslerin de iyi çözümlenmesinden geçiyor.

Bu çerçevede Türkiye-Rusya ilişkilerine projeksiyon tutmak için uluslararası politikaları, hukuku Rusya'nın siyasi ve ekonomik yapısına ve Türkiye ile tarihi ilişkilerine dayanarak değerlendirdiğimiz yuvarlak masa toplantısında alanında uzman konuklarımız önemli tespitlerde bulundu.

Rusya'nın Türkiye'ye karşı ve bölgede güttüğü politik hedefleri değerlendiren Doç. Dr. Fatih Özbay, Rusya'nın zayıf olduğunu hissettiği durumlarda Türkiye ile işbirliğine dayalı bir ilişki formatı geliştirdiğinin, fakat güçlendiğini hissettiği andan itibaren de bunu rekabet ve çatışmaya götürmekten çekinmediğinin altını çiziyor. Uçak düşürme hadisesiyle deşifre olan hamlesiyle Rusya, Ukrayna'dan başlayıp Kafkasya'ya, Türkiye'nin çevresinden Akdeniz'e çekilen bir engelleyici hatla hem NATO bloğunu durdurmak hem de Türkiye'yi çevrelemek istiyor. Uçağın düşürülmesi ise bu hamleyi gerçekleştirmedeki motivasyonunu zedeleyici mahiyette.

Rusya'yı Suriye meselesinde müdahil olmaya iten iç faktörleri değerlendiren Yrd. Doç. Dr. Vügar İmambeyli son iki senedir Rusya toplumunun sürekli bir gerilim içerisinde ve savaş söylemi içerisinde yaşadığını hatırlatıyor ve dış

düşman söyleminin rejimin bekasını devam ettirmek için kullanıldığını söylüyor. Rusya yönetiminin anti-demokratik yapısının altını çizen İmambeyli, süper güçlükten sonra zayıf bir duruma düştüğünü, şimdiki büyük gücünü de sürekli kaybeden konuma geldiğini ifade ediyor. Bu noktada Rusya'nın teknolojik ve ekonomik olarak rekabet gücünü kaybettiği için saldırgan politikalar içine girdiği sonucunu çıkarmamız mümkün.

Rusya'nın özellikle Suriye politikalarına ayna tutan Levent Baştürk ise Suriye ile ilgili kendi çıkarları doğrultusunda bir çözüm dayatma çabasında olduğunu belirtiyor. Ayrıca Türkiye'yi de burada bir aktör olarak görmeme eğilimi içerisinde bulunuyor. Bu noktada Türkiye'nin de sorunlu bir konumda bulunduğunu vurgulayan Baştürk, Türkiye'nin özellikle Suudi Arabistan lehinde tavır koyarak Yemen müdahalesine destek vermesini eleştiriyor. Türkiye'nin özellikle Mısır'daki darbe sonrasında aldığı tavırdan sonra bu konununun ahlaki bir ikilem olarak nitelenebileceğinin altını çiziyor.

Rusya-Türkiye ilişkilerinin önemli ve sorunlu bir tarafı da İran olarak belirdi. Tarih boyunca gergin siyasi süreçlerden geçmelerine rağmen belli bir ilişki düzeyini koruyabilen bu iki ülke, -İran'ın Rusya, Türkiye'nin NATO bloğunda yer almasından mütevellit- Suriye meselesinde çatışan pozisyonlar edindiler. Hakkı Uygur İran'da Cuma namazında camilerde Rus saldırısını destekleyen dualar edildiğinin altını çizerken Rusya politikalarının kazandığı toplumsal desteği resmediyor. Bununla birlikte İran'ın Rusya ilişkilerinin iç siyasetteki gelişmeler doğrultusunda şekil değiştirebileceğine de dikkat çekiyor. Zira İran'da ilginç bir şekilde daha dindar, seküler olmayan kesimlerde müthiş bir Putin ve Rusya hayranlığı varken ve Türkiye-Rusya krizinde de ilginç bir şekilde sanki İran'ın uçağı düşürülmüş gibi tepki verirlerken Batı'dan yana tercihini koruyanlar bu politikaya da muhalefet ediyor. Uygur, İran iç politikasında bu iki siyasi gruptan hangisinin güç kazanacağına bağlı olarak dış politik yöneliminin de değişeceğini ihtar ediyor.

Türkiye-Rusya ilişkilerinin yakın gelecekte nasıl şekilleneceği hususunda konuşmacılar sıcak bir savaşı muhtemel görmüyorlar. İmambeyli, Türkiye ile Rusya arasında yaşanacak bir savaşın sadece iki ülke arasındaki savaş olarak kalmayacağını, Türkiye'nin sınırının aynı zamanda NATO sınırı olduğunu hatırlatıyor. Rusya, Türkiye'yi rahatsız edici en fazla ne yapabilir diye düşündüğü-

müzde; Özbay, Türkiye'nin Rusya'ya karşı Kuzey Kafkasya ve Volga çevresindeki Müslüman Türk unsurlara ya da Kafkasya'daki ayrılıkçı Çeçenlere destek verebileceğini ve Rusya'nın yüzlerce yıldır korktuğu 'Pantürkizmi' canlandırabileceğini ifade ediyor. Ancak Türkiye'nin real politik gücü değerlendirildiğinde bunun uygulanabilirliği tartışma konusu.

Baştürk'ün Türkiye'nin yeni dönemde girdiği politik ilişkilere dair değerlendirmesi ise hayli dikkat çelici. Rusya ile yaşanan kriz Türkiye'yi Batı ile, NATO'yla daha önce kurmuş olduğu Güney Savunma ilişkileri çerçevesine geri döndürüyor. Bir anlamda Türkiye'yi "rayına oturtuyor".

Türkiye-Rusya ilişkisinin jeo-politiğine dair aydınlatıcı tespitlerin bulunduğu toplantı kayıtlarının araştırmacıların ve ilgisinin dikkatine sunuyoruz.

DÜBAM

dübam

Rusya-Türkiye İlişkilerinin Geo-Politiği

Aynur Erdoğan: Uçak düşürme krizi ve Suriye olaylarıyla gündeme oturan Türkiye-Rusya ilişkileri gerçekte eski bir geçmişe sahip. Rusya'nın birliğini sağlayarak devletler tarihinde yer almasında Osmanlı ile mücadelesi önemli bir yere sahipken diğer taraftan Osmanlı'nın son yüzyılında zayıflamasına sebep olan uzun savaşların da bir tarafı. Bolşevik devrimi sonrası Sovyetler Birliği Türkiye kamuoyunda özellikle sol entelijansiya tarafından belli bir romantizmle ele alındı; ancak Orta Asya politikaları bağlamında bakıldığında eski imparatorluk emellerinden vazgeçmediği de fark edilir. Yeni durumda ise Rusya'nın Suriye'deki rolüyle birlikte yeni dış-politik bir yönelim içinde mi? Bu yeni gelişmeler Türkiye'yi ve bölgeyi nasıl etkileyecek? Bugünkü toplantımızda önemli dört konumuzla birlikte bu soruları cevaplandırmaya çalışacağız. Bu haftaki yuvarlak masa toplantımızın konukları:

Doç. Dr. Fatih Özbay, İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İnsan ve Toplumbilimleri öğretim üyesi.

Hakkı Uygur, Eş-şark Forum 'da araştırmacı ve yazar.

Levent Baştürk, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim görevlisi ve Dünya Bülteni yazarı

Yrd. Doç. Dr. Vügar İmanbeyli Şehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi.

Aynur Erdoğan: Sovyet döneminden, yani Soğuk Savaş Dönem'inden sonra özellikle 1990'lı yıllarda ortaya atılan bir Avrasyacılık stratejisi vardı. Ve Putin döneminde yürürlükte olup olmadığı ne kadar tartışılrsa da hep gündemde kaldı. Ben öncelikle Rusya dış politikasını tanımlamak ve anlamak bakımından Vügar Bey ile başlamak istiyorum. Putin dönemi Rusya'sının dış politikasında Avrasyacılık stratejisi neye tekabül ediyor ve yansımaları nelerdir?

Vügar İmanbeyli: Öncelikle Avrasyacılık kavramının çok muğlak bir kavram olduğunu, herkesin bir Avrasyacılığının olduğunu söylememiz gerekiyor. Yani benim yaptığım çalışmalar sonrasında anladığım şey Avrasyacılık bir siyasi akımın görüşüdür. 1920'lerde ortaya çıkmış genç Rus muhalif ve Bolşevik karşıtı

kişilerin ortaya attığı, biraz da bu çarlıktan sonraki Rusya'yı ve yakın çevresini yeni bir kimlik oluşturma yönündeki çabalara verilen genel bir isimdir. 1991 sonrasında Sovyetler çöktükten sonra Avrasyacılık terimi hem hep revaçtaydı. Bu 1990'ların başında Rus karar alıcılar çok fazla kullanmıyorlardı. Çünkü onlar Batı ile entegrasyona gitmeyi düşünüyorlardı. Daha sonraları, 1990'ların ortalarına doğru bu eğilimin ortaya çıktığını görüyoruz. Yani Avrasya olarak Rusya ve yakın çevresi kastedilmekteydi. Eski Sovyetleri ele alıyorlardı. Bu politikanın başka bir ismi daha vardı Rusya'nın; Yakın Çevre Politikası. Bu 1990'ların ortalarından itibaren dış politika belgelerine de girmiş bir doktrindir. Yani Ruslar şunu söylüyorlardı; yakın çevremiz, yakın bölgeler bizim için son derece önemlidir. Ve bu bölgeler Batılı ülkeler gibi üçüncü ülkelerin müdahale etmemesi gerekiyor. Ve bütün Rus dış politikası ile ilgili yapılan doktrinlerde de biz bugüne kadar bunu gördük. Putin ile beraber bu daha da perçinlendi. 2000'den itibaren Putin'in bu coğrafyaya yani Rusya ve yakın çevresine yönelik çeşitli örgütler kurduğunu görüyoruz. Avrasya Ekonomi Topluluğu, veya Ukrayna'nın da dahil olduğu Serbest Ekonomik Alan. Bu Serbest Ekonomik Alan, önce Belarus - Kazakistan'ın dahil olduğu 'gümrük birliğine' sonra da Avrasya Ekonomi Birliği'ne dönüştürüldü. Ekonomik olarak böyle politikalar görüyoruz.

Aynı zamanda siyasi ve stratejik açıdan da yakın çevrenin Rusya için çok önemli olduğunu görüyoruz. Yani 2000'lerdeki Rusya yakın çevresinde Tacikistan'da, Kırgızistan'da ve Ermenistan'da hukuki bir statüye bağlayan askeri üsleri bulunuyordu. Yani biz Putin'in ilk dönemi ve 2000'li yılların ilk yıllarına bakarsak Rusya dış politikasının böyle bir eğilimi olduğunu görüyoruz. Daha çok yakın çevredeki olaylara müdahale etme söz konusuydu. Yine bu dönemde Rusya ekonomisinin çok fazla petro-dolarlarla dolması Putin'in daha fazla dışarı açılmaya ve radikalleşmesine sebep olmuştur.

Aynur Erdoğan: Bunu bir imparatorluk projesi olarak kabul edebilir miyiz?

İmanbeyli: Söyleyenler var. Evet, eski Sovyetler Birliği'ni kuramayabilir ama bu konuda onun bir imitasyonu olabilir. Günümüz Rusya'sındaki elitin, karar alıcıların, Putin ve çevresinin bir güvenlik elitinden oluştuğunu, bunların Sovyetler Birliği'nin son döneminde kariyerlerine başladıklarını bizim bilmemiz gerekiyor. Ve Putin 1975'te üniversiteyi bitirmiş ve KGB'de göreve başlamış. Onun gibi yakın çevresinde bulunan kişiler de Duma Başkanı Sergey Narişkin gibi istihbarattan gelen bir general. Eskiden Batı'da görev yapmış birisi. Veya

Rusya'nın en önemli petrol firmasının başında bulunan İgor Seçin. O da yine Sovyetler zamanında Angola'da üst düzey istihbaratçı olarak görev yapmış birisi. Elbette bu tür düşünceleri olabilir. Dışarıdan bakıldığında böyle eğilimler tespit edilebilir. Ama bana göre 2013-14'ten sonra Rus dış politikasındaki daha keskin revizyon eğilim, ki; bu Ukrayna'da önce Kırım'ın işgali ardından ilhaki, daha sonra Ukrayna'nın güneydoğusunu istikrarsızlaştırma yönündeki hamleler ve 2015'te Suriye hamlesi.. Suriye'ye asker göndermesi yine bu son bir ayda oluşan Türkiye karşıtlığı.. Bütün bunlar yeni ve revizyonist bir dış politikanın uygulanmakta olduğunu gösteriyor. Bunun da sebeplerini ben daha ziyade iç dinamiklerde arıyorum. Yani oradaki mevcut siyasi rejimin kendi meşruiyetini sağlaması, bekasını sağlaması yönünde çok tedirginlikleri vardı. 2011-2012'lerde protestolar görüyoruz, sosyal protestolar. Ayrıca Putin döneminde merkezîyetçi, monopolist düzen oluşturuldu hem siyasette, hem ekonomide.. Rusya'da muhalefet bile artık sistem içi muhalefettir. Parlamentoda alınan bütün bu kararlar, Ukrayna'da bir bölge inşa edilmesi veya Suriye'ye gidilmesi gibi politikaların hiçbirisi herhangi bir itirazla karşılaşmadı. Sadece Kırım konusunda bir milletvekili itiraz etti. O

da şu anda yurtdışında. Hakkında soruşturma açıldı. Yani demek istediğim hem siyasette böyle merkezîyetçi bir politika yürüttü; hem de ekonomide merkezîyetçi bir politika yürüttü. Ekonomi de monopolleşmeye başladı. Rosnet, Gazprom büyük şirketlerle devlet kapitalizmi oluşturdu. Rekabete kapalı. Ve bu sistemin 2009-2010'lardan itibaren çok verimsiz olduğu ortaya çıktı.

Mesela Rusya ekonomisi petrol fiyatları 100 doların üzerinde seyretmesine ve Rus dış ticaretinde rakamlar çok üst düzeyde ticaret fazlası vermesine rağmen, 2009'dan itibaren geriliyordu. Büyüme oranları yüzde 6'dan yüzde 3'e ve

Rusya'da muhalefet sistem içi muhalefettir. Parlamentoda alınan bütün kararlar, Ukrayna'da bir bölge inşa edilmesi veya Suriye'ye gidilmesi gibi politikaların hiçbirisi herhangi bir itirazla karşılaşmadı. Sadece Kırım konusunda bir milletvekili itiraz etti.

son üç senede de yüzde sınıf düzeyine gerilemişti. 2015'teyse eksilerde.. Bütün bunlara bir cevap vermek için de yeni bir cephe açmak isteniyor ve yeni bir savaş söylemi kullanıyor. Ve son iki senedir Rusya toplumunun sürekli bir gerilim içerisinde ve savaş söylemi içerisinde yaşıyor. Dış düşman, sınırlarımıza doğru yaklaşan düşmanlar gibi söylemler. Başka türlü rejimin bekasını devam ettirmek çok zor gözüküyor. Çünkü kaynaklar verimsiz, ekonomik yönetimden dolayı çarçur ediliyor. Toplamda hesap edildiğinde 2 milyar doların üstünde bir kaynağın olması gerekiyordu geçen seneye kadar. 2014 yılında söylenen kaynak 700 - 730 milyon dolar. Aradan geçen bir buçuk sene içerisinde bu rakamlar 360 milyon dolarlara inmiş. Dolayısıyla burada üst düzeyde kloktratik bir yönetimin de olduğunu görüyoruz. Bütün bunlar da içerideki kamuoyunu memnun etmek

için ve kendi çevresindeki eliti de konsolide etmek için böyle gerilimli bir havaya da ihtiyaç duyuyor.

Erdoğan: Rusya'nın iç dinamiklerinden söz etti Vügar Bey. Bu iç dinamiklerin Türkiye'ye yansımaları anlayabilmek için, Türk-Rus ilişkilerinin ekonomik ve siyasi temellerinden bahsedebilir misiniz?

Fatih Özbay: Ekonomik ve siyasi temelleri deyince aslında birazcık geçmişten bahsedelim. Çarlık dönemi, Sovyet dönemi ve Rusya dönemi olarak üç kısımda incelersek, aslında Rusya Federasyonu dönemindeki ilişkiler diğer dönemlerden hem mantık hem de içerik olarak çok farklılaşmıştı. Evet, Çarlık döneminde Rusya ile Osmanlı devleti arasında savaşlar var. 13 tane savaştan birkaç tanesini

kazandığımız, diğerlerini kaybettiğimiz savaşlar. Yani Osmanlı'nın çöküşe gittiği dönemde Rusya yukarıya, yükselişe doğru gitmişti. O dönemde bile Türk-Rus ilişkilerinde yakınlaşma dönemleri olduğunu biliyoruz biz. III. Selim döneminde veya II. Mahmud döneminde Mehmet Ali Paşa vasıtasıyla başlayan yardımlar. Bu dönemde zaman zaman kısa süreli yakınlaşma dönemleri vardı. Ama bunlar hiçbir zaman ekonomi ve halklar arasındaki ilişkileri etkileyen şeyler değildi. O dönemin siyasi dengeleri gereği kısa mesafeli sürer, bir süre sonra tekrar gerilimli dönemlere dönlür. Yine Cumhuriyet dönemine geçtiğimizde, Kurtuluş Savaşı döneminde bir yakınlaşma oluyor. 1920'lerde Sovyetler tarafından yapılan silah yardımı...

Erdoğan: Bu silah yardımı doğru mu hocam?

Özbay: Silah yardımı aslında İngiliz kontrolündeki Hindistan Müslümanlarının Rusya üzerinden Türkiye'ye gönderdiği yardımlardır çoğunlukla.

Erdoğan: Rusya'nın yardımı değil yani aslında?

Özbay: Rusya'nın da yardımı var içerisinde ama çoğunlukla Hindistanlı Müslümanların Rusya üzerinden gönderdikleri yardımlar. 1920'lerde böyle bir yakınlaşma var. Ama 1935-1936 ve özellikle Montrö'den sonra soğuma başlıyor. 1945'te zaten Stalin bir takım taleplerde bulununca ilişkiler kopuyor. Sonra 1965'e kadar süren kapalı bir dönem var. 1965'ten sonra bir yakınlaşma, sanayi tesislerinin kurulması ile başlayan bir yakınlaşma dönemi. Sonra 1991'in aralığında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla başlayan Rusya Federasyonu dönemine geçiyoruz. Çarlık döneminde ilişkiler daha çok ekonomik, ama peşinden hemen bozulma var. Sovyet dönemine baktığımızda da Cumhuriyet döneminin ekonomik bazı gereksinimlerinin alternatif olarak karşılanması anlamında, Batı'dan gelemeyince Sovyetlerle kurduğumuz ilişkiler var. Ama o dönemde de keskin ilişkiler, mesela 1945 döneminde yaşadığımız, bugün yaşadığımız gibi keskin kopuş var.

Erdoğan: NATO'ya girmemizle alakalı mı?

Özbay: NATO'ya biz 1950'de giriyoruz, bizim ilişkilerimiz çok daha önce kopuyor. Stalin'in Doğu'dan toprak talepleri ve boğazlardan hakimiyet istemesi. Daha sonra bizim Doğu bloğundan uzaklaşıp Batı'ya yakınlaşma ve NATO'ya kadar götürmesi. Bu süreç 1965'te yumuşatıldı. 1992 döneminde başlayan Rus-

Son iki senedir Rusya toplumunun sürekli bir gerilim içerisinde. Ve siyasetçiler sürekli savaş söylemi kullanıyor. Dış düşmanlar, sınırlarımızı tehdit eden düşmanlar gibi en çok kullanılan argümanlar. Zira rejimin başka türlü bekasını devam ettirmesi çok zor gözüküyor.

ya ilişkileri diğer iki dönemden çok farklı. Ekonomik anlamda da farklı, siyasi anlamda da farklı. 1992 sonrası ilişkilere baktığımızda; çok hızlı bir şekilde ekonomik ilişkilerin artmaya başladığını görüyoruz. 1997'deki Mavi Akım projesinin imzalanması ile birlikte bunun içerisine enerji faktörü de giriyor. Doğalgaz-petrol, enerji, gerçekten ekonomik ilişkilerde müthiş bir rekorlar üstüne rekorlar kırılan bir dönem yaşıyor. En son yaklaşık 40 milyar dolara ulaşan bir dış ticaret hacmimiz vardı. Daha sonra ekonomik ilişkilerdeki bu yakınlaşma 1990'ların sonunda siyasi anlamda da ilişkilerin yakınlaşmasına sebep oldu. Bu

Rusya zayıf olduğunu hissettiği durumlarda Türkiye ile işbirliğine dayalı bir ilişki formatı geliştiriyor. Ama güçlendiğini hissettiği andan itibaren de bunu rekabet ve çatışmaya götürmekten çekinmiyor.

anlamda da Putin'in 1999 sonrasında Rusya'da iktidara gelmesi, Türkiye'de Erdoğan hükümetlerinin kurulmasıyla başlayan bir yakınlaşma dönemi başladı. Ve böylece iki ülke ekonomik ilişkilerindeki yakınlaşmayı siyasi ilişkilerine de yansıtıp, ikisini beraber götürmeye çalıştılar. Bu konuda da aslında çok büyük mesafeler alınmıştı. Aynı zamanda bu dönemin özelliği olarak şunu söylemek lazım; diğer iki dönemle karşılaştırıldığında farkları şu; halklar arasında da yakınlaşma oldu. Ortak evliliklerden tutun, turistlerin gelip gitmesine kadar bütün bunlar aslında çok farklı bir dönem yaşattı bize. Birden bire bu uçağın düşmesiyle birlikte başlayan bir kriz dönemine girdik. Aslında Türk-Rus ilişkilerinde bi-

raz önce anlattığım, üzerinden çok hızlı geçtiğim dönemlerde de böyle çok sert dönüşler ve sonra yine yumuşama dönemine girilmiştir. Türk-Rus ilişkilerinin karakteri böyledir. Bir de ben hep şunu söylüyorum; Türk-Rus ilişkilerinde inisiyatif almak ve özel çaba göstermek gerekiyor. Çünkü çok zor bir şey; sanki bir kayayı yukarıya değin tepesine çıkarmaya benziyor. Bıraktığınız anda birdenbire aşağıya kadar çok hızlı bir şekilde inebiliyor. Şu anda yaşadığımız da bu aslında. Buradan şuna gelmek istiyorum; Siyasi anlamda da iki ülke arasındaki ilişkilerin bazı sorunlara rağmen (çünkü biz Suriye konusunda anlaşamıyorduk veya Dağlık Karabağ'ın işgali hususunda veya başka bazı konularda anlaşamıyorduk) başka birçok konuda da anlaşabiliyorduk. Burada ne oldu peki; Rusya zayıf olduğunu hissettiği durumlarda Türkiye ile işbirliğine dayalı bir ilişki formatı geliştiriyor. Ama güçlendiğini hissettiği andan itibaren de bunu rekabet ve çatışmaya götürmekten çekinmiyor. Tarih boyunca böyle olmuştur. Aslında bizim yaşadığımız da şu; 1990'larda Türkiye ile ilişkilere muhtaç olan bir Rusya vardı. Ama Putin'in

özellikle ikinci dönemde Petro-dolarlarla birlikte içeride eski imparatorluk günlerine dönme arzusunda olan bir elit var. Putin'in etrafındaki o elitten bahsediyoruz. Bunlar, Sovyetler Birliği'ni kurmayı düşünmüyorlar tabii ki. Putin'in "Sovyetler Birliği'nin yıkıldığına üzülmenin kalbi, onu yeniden kurmak isteyen de beyni yoktur." şeklinde bir sözü var. Ama hep bir Sovyet arzusu var. Bunu zannedersen hem içerideki bir takım sıkıntıları kapatmak anlamında yapıyor, hem de buna hazır olduğunu hissediyor. Bu yüzden uçağının düşmesi ile birlikte bir anda ilişkileri kopardı.

Erdoğan: Türkiye'nin NATO'da oluşu bu ikili ilişkileri nasıl etkiledi?

Özbay: Çok büyük bir etkendi. Rusya açısından bakıldığında Türkiye tam anlamıyla ortaklık kurulabilecek bir ülke olarak hiçbir zaman görülmedi. Bunun tartışmasını daha önceleri de çok defalar yaptık akademisyenler arasında. Türk-Rus ilişkilerinde hep stratejik ortaklık, çok boyutlu ortaklık, geliştirilmiş ortaklık, genişletilmiş ortaklık gibi değişik tabirler kullanıldı. Bunun en yüksek noktası stratejik ortaklık noktasıydı. Biz o zamanlar da hep şunu söyledik; yani bazı zamanlar stratejik ortaklık olabilir; enerji gibi mesela, ticaret gibi mesela. Ama genel anlamda ilişkileri stratejik ortaklık olarak değerlendirmek bizi yanılsız götürebilir. Çünkü Rusya açısından NATO üyesi bir ülke olduğu sürece Türkiye hiçbir zaman stratejik ortak olması mümkün değildi.

Erdoğan: Diğer taraftan Amerika ile de iyi ilişkileri var Rusya'nın?

Özbay: Tabii orada da bakın şu anda Suriye meselesinde ortak noktaları var. En son Perşembe günü yaptığı basın açıklamasında Suriye konusunda bazı noktalarda anlaşıklarını söylüyor. Buradan bakıldığında tabii Rus-Amerikan ilişkileri küresel gücün ilişkisi. Bunun nedeni farklı. Ama bizim Rusya ile ilişkimiz biraz daha farklı.

Erdoğan: Bu konuya tekrar döneceğiz. Ama öncesinde hazır uçak krizine girmişken Levent Hocam'a sormak istiyorum. Hocam, Türkiye'nin uçak krizindeki tavrını nasıl değerlendiriyorsunuz ve Türkiye bu krizi nasıl yönetti?

Levent Baştürk: Biraz hassas bir mevzu. Türkiye bu angajman meselesini ana gerekçe olarak kullanmakla beraber, angajman meselesinden öte başka faktörlere bakmak gerektiği kanaatindeyim. Bir defa Rusya'nın Suriye'de bizzat sahaya inip, sadece Birleşmiş Milletler çerçevesinde verdiği destekten çıkıp bizzat sahaya inmesi, oraya silah indirmesi, asker indirmesi gibi bir tavır içerisine girmesi, artık Türkiye açısından oyunun kurallarının değiştiğini göster bir

durumdur. Ve bir de Rusya'nın bu hamlesi 2015 yılı içerisinde oldu. 2015 yılı içerisinde Türkiye ile Suudi Arabistan'ın Suriye merkezli ilişkilerini koordine etme meselesinde Suriye'deki muhalefete destek vermesi sonucu muhaliflerin rejime karşı alan kazandığını görüyoruz. Bu alan kazanma noktasında artık İran'ın vermiş olduğu desteğin rejimin ayakta kalması için yeterli olamayacağı ortaya çıkmış olması, Rusya'yı orada daha aktif bir şekilde alana girmeye zorladığını düşünüyorum. Tabi bunun başka boyutu da var; Rusya Suriye'de hamle yaparken bunu Ukrayna'daki gelişmelerden bağımsız olarak yapmıyor. Bunun ikisi bağımsız stratejiler değil. Rusya, Suriye'deki IŞİD faktörlerini göstererek Ukrayna'da krizi kendi lehine çevirmeye çalışıyor. Fakat Suriye'deki rejimin düşmesini istemediğini, bütün Suriye'nin kontrolünü sağlayamayacak olsa bile en azından sınırlı bir varlığının devam etmesini istiyor. İran'ın desteğinin yetmemesi gibi bir durumun ortaya çıkması sebebiyle müdahale etme teşebbüsünde bulunduğunu düşünüyorum. Yani Türkiye de bu durumu gördü, angajman ve tahrik olayı söz konusu olmakla beraber

Aynur Erdoğan: Tabloyu gördü ve onun üzerine mi müdahale etti?

Baştürk: Türkiye açısından Rusya'nın oradaki varlığı Suriye'deki oyunu tamamen değiştiriyor. Tabi bu arada Türkiye'nin Suriye'deki içinde bulunduğu durum açısından sadece Rusya ile olan ilişkilerini değil, müttefikleriyle olan ilişkilerini de biraz olumsuz bir duruma doğru evirildiği durumlar ortaya çıkmıştı. Ama bu IŞİD hadisesinin ortaya çıkması sonucunda yeni kombinasyonlar ortaya çıktı. Türkiye o ortamdan istifade ederek bir yerde ABD ile yaptığı askeri üslerin kullanımı konusunda varılan anlaşma çerçevesinde Batı ittifakıyla ilişkilerini onarma durumu söz konusu oldu. Bu arada tabi Rusya'nın Suriye'ye gelmesi ile belli ihlaller söz konusu. Bu ihlallerin hiçbirisi doğrudan Türkiye'ye yönelik değil. Belki kışkırtma amacı olabilir ama Türkiye'ye yönelik ihlaller olmadığı da kesin. Ama öte taraftan da Türkiye'yi bunun bir psikolojik algı mevzuu var. Bu durumun kabul edilemez bir tarafı var; ama asıl önemlisi Türkiye'nin NATO içerisinde var olan, kendisi ile ilgili kurulan ilişkileri pekiştirmek için de böyle bir şeyi göze aldığını düşünüyorum. Çünkü uçağın ihlal alanı 17 saniye ile sınırlı. Doğrudan vurma yerine taciz uçuşu gibi bir yöntemle de onu oradan çıkarılması mümkün olabilirdi. Yani bence Türkiye bu gerilimi göze aldı. Alırken de bir hamle yapma düşüncesi içerisinde davrandığı kanaatindeyim. Sürecin idare edilmesine gelince; tabi muhtemelen Rusya'dan gelecek tepkinin boyutunu tam ölçemediler. Çünkü ilk başta tabi orada bazı ikircikli durumlar var. Rusya uça-

ğı olduğunu bilmiyorduk denildi. ‘Her ülkenin kendi sınırlarını koruma hakkı vardır’ şeklinde açıklama oldu. Fakat sürekli olarak gerilimin boyutunu azaltıcı şekilde hareket etmeye çalışıldı. Ama Putin ve Rusya tarafını pek yatıştırmadı. Yatıştırmak bir yana krizi daha da tırmandırır bir tavır içerisine giren bir eğilim benimsediler. Rusya Suriye ile ilgili bir çözüm dayatma anlayışında. Bu çözümü de dayatırken, kendi kuralları, kendi istediği şekilde yönlendirmek istiyor. Bölgede Türkiye’nin varlığını yok sayıyor. Uçak düşürülme hadisesini bu açıdan ele almalı. Tabi Türkiye’nin özür dileme noktasına geleceğini düşünmüyorum, gelmemesi gerektiğine de inanıyorum. Fakat sürecin halledilmesi mevzuunda istikrarlı bir tavır ortaya koyduğunu söylemek zor. Çünkü inişli çıkışlı bir tepki söz konusu. Yahut şu oldu; her ne kadar Batı ittifakından istediği destek anında gelmese bile aşamalı bir şekilde bu destek geldi. Bir yerde kendisinin o ittifak içerisinde buzları eritme siyasetinde bir olumlu hamle olarak bunun etkili olduğunu düşünüyorum.

Erdoğan: Bu noktada başka bir kafa karıştırıcı konu olarak İran etkeni var. İran-Türkiye ilişkileri bambaşka bir toplantıda ele alınması gereken bir konu. Rusya ile ilişkilerin bozulmasıyla birlikte İran’ın Rusya ile olan yakınlığı sebebiyle daha bir kompleks hal aldı Türkiye-İran ilişkileri. Hakkı Bey İran-Rusya ilişkileri ne tür bir ilişkidir? Stratejik mi yoksa bu iki ülke arasında bizim görmediğimiz derin bir ittifak mı var?

Hakkı Uygur: Aslında ben de Fatih Hocam gibi biraz tarihsel boyutundan ele alırsak daha iyi anlaşılabilir. İranlıların Rusya’ya olan bıkışı, Rusya’yı nasıl görüyorlar, bunları ortaya koyması açısından faydalı olabilir diye düşünüyorum. Aslında İran ve sıradan bir İranlının gözündeki Rusya çok olumsuz bir imaja sahiptir. Tarihte Türk-Rus ilişkilerinin benzeri modern dönemde İran-Rusya karşılaşmaları oluşmuştur. Ve bu genelde İran’ın aleyhine olmuştur. Daha önce ikili anlaşmaları var 19. yüzyılda yapılan. İran-Rusya ilişkileri ile ilgili uluslararası makalelerde bu anlaşmaların mutlaka bahsi geçer. Yani sanki o anlaşmalar dün imzalanmış gibidir İranlıların zihinlerinde. Kafkaslar ve Orta Asya’nın Rusya’ya bırakıldığı gibi çok olumsuz bir Rus imajı vardır normalde politik arenada. So-

Rusya Suriye’de hamle yaparken bunu Ukrayna’daki gelişmelerden bağımsız olarak yapmıyor. Bunun ikisi bağımsız stratejiler değil. Rusya, Suriye’deki IŞİD faktörlerini göstererek Ukrayna’da krizi kendi lehine çevirmeye çalışıyor.

ğuk savaş dönemini geçip, Rusya Federasyonu dönemine gelirsek Rusya-İran ilişkilerinde, Rusya Batı ittifakı içerisinde olduğundan İran hep belli bir düzeyde tutmuştur ilişkisini. Yalnız İran devriminde, İran dış politikasında büyük kırılmalara yol açıyor. Biliyorsunuz devrimin ana sloganlarından birisi “kahrolsun Amerika ve kahrolsun Sovyetler” ve diğeri “Amerika büyük şeytandır” burada ister istemez Sovyetlerin küçük şeytanlığa evrilmesini görebiliyoruz. Çünkü asıl tehdit Amerika olduğu için veya Amerika ve İsrail ile direk mücadele içerisinde bulunduğu için Sovyetler ikinci plana itiliyor. Sovyetlerin, tabi iç politik dengelerinden de kaynaklanıyor, çünkü İran’da Komünist Tudeh partisi 1983’e kadar varlığını sürdürebiliyor.

İran İslam Cumhuriyeti içerisinde, bu da önemli bir gösterge. Ancak gerek 1979’da Sovyetlerin Afganistan işgaline karşı kesin bir tepki veriliyor. Bugün nereye geldiğini birazdan anlatacağız. İran’ın bu konumu çok değişti. İslam Cumhuriyeti’nin 35 yıl önceki tutumuyla bugünkü tutumu... Her Cuma namazından sonra tekrarlanan bu slogan ilginç bir şekilde Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra ortadan kalkıyor. Yani Rusya ile daha iyi ilişkiler başlıyor. 1991-92’den sonra. Burada bir kırılma noktası da Çeçen savaşı. Ben hatırlıyorum, o dönemde öğrenciydim, İran gittikçe daha fazla reel politığe yöneliyordu. Rafsancani zamanları, Hameney’in ilk zamanları artık devrim sloganları kayboluyordu. O dönemde Natık Nuri meclis başkanıydı ve cumhurbaşkanlığının en güçlü adayıydı. Sovyetler ziyaretinde Çeçenistan Rusya’nın iç meselesidir demişti. Yani bu savaş esnasında bu açıklamanın İran içerisinde nasıl tepkiler aldığını çok iyi hatırlıyorum. Özellikle İslamcı kesimde.. Bugün en müdahil şekilde Suriye’ye girerek oradaki muhalefeti bastırılmalı diyen kesimler bu ifadeye çok sert tepki vermişlerdi. Tabi sonra ne oldu, sonra bu yaklaşma gittikçe arttı. Rusya ile yakınlaşmasıyla paralel bir şekilde Tacik muhalefetine verdiği desteği kesti. Tacikistan’daki İslami muhalefeti oradaki eski komünist yönetimle, sonra Rus yanlısı yönetimle masaya oturttu, oradaki iç savaşı bitirtti. Ve doğrudan Rusya ile karşı karşıya gelmemeye özen gösterdi. Çünkü bunun bir sebebi de Batı tarafından özellikle ABD tarafından sürekli sıkıştırılıyordu. Yine bu dönemde İran ile Rusya arasında askeri ve nükleer işbirliği anlaşmalarının gittikçe geliştiğini görüyoruz. Biliyorsunuz devrim öncesi İran’ın bütün askeri altyapısı Amerikan ve Batı orjinli. Savaş ile birlikte bu kesiliyor ve ister istemez Doğu’ya yöneliyor. Rus silahları satın alınıyor. İşte bugün konuşulan nükleer enerji, Buşehr’deki tesisler.. Bunlar 1990’lı yıllarla başlayan anlaşmaların bir parçası. 1990’lı yıllarda bu ilişkiler artıyor, ta ki bugüne gelene kadar. Bugün İran – Rus ilişkilerinde geline noktada

ciddi gelişmeler yaşanıyor. İran'da Cuma namazında camilerde Rusya'nın Suriye işgalini destekleyen, Rus saldırısını destekleyen dualar ediliyor.

Erdoğan: Toplumsal destek de var yani bu politikalara?

Uygur: Toplumsal destek de var, bir nebze. Aslında o da birkaç ayaklı, onu da aslında anlamak gerekiyor. Bölgede meydana gelenler, özgürlük buysa artık biz özgürlük istemiyoruz noktasına getirdi. Yani özgürlük isteyen halklara işte Suriye'de Mısır'da neler yapıldığını gördüler. Yani ülkeler mahvoldu, altyapı dağıldı, özgürlükler yerine eski tip diktatörlüklerin aranır hale geldi. İran halkı İran'daki medyanın da etkisiyle, sürekli olumsuz o kafa kesen IŞİD'çiler lanse ediliyor. Bütün marifet bu olduğu için bir kamuoyu desteği var. Ama geçen mesela Hamaney'in Putin ile görüşmesi İran Devrim Muhafızları Komutanı Kasım Süleymani'nin geçtiğimiz altı ay içerisinde iki kez Rusya'ya gitmesi, bunlar Moskova yönetimi tarafından yalanlandı. Ama İran ve uluslar arası medya kuruluşları bu görüşmelerin gerçekleştiğini söylüyor. Hatta Rusya Suriye'ye doğrudan müdahaleye başlamadan önce ben hatırlıyorum yaklaşık bir ay öncesinde İran'da bu haber yayılmaya başlamıştı. Yani açıkça söylemiyorlardı ama; yakında Suriye'de öyle bir şey olacak ki, dengeler tersine çevrilecek falan.. Hatta acaba İran doğrudan savaşa mı girecek diye düşünüyorduk. Ama o arada baktık ki işte Kasım Süleymani oralarda ortaklaşa hareket planları vs. hazırlamış. Ve Rusya bu şekilde Suriye'ye girdi. Aslında Rusya'nın saldırdığı mevzilere de bakılırsa, aslında İran ve Rusya'nın Suriye'deki ittifakının sebebini de ortaya koyuyor; oradaki DAİŞ'ten ziyade Suriyeli muhalifler saldırı altında. Dolayısıyla İran, Suriye konusundan Rusya ile çok ciddi bir yakınlık içinde. Buna stratejik diyebilir miyiz, şu an için öyle görünüyor. Çünkü şu an için stratejik dediğimiz alanlarda ne vardı; işte gelişmiş silahlar, füzeler, nükleer tesisler ve İran'ın en kırmızıçizgisi olarak gördüğü Suriye ve Irak'a karşı müthiş bir destek var. Müthiş bir de Türkiye aleyhtarlığı başladı. Hatta Irak'la ilgili konuşuluyor, Rusya'dan yardım isteyelim Türklere karşı gibisinden. Yani sanki orada böyle bir hat oluşuyor; Suriye, İran ve kuzeyden de Rusya hattı. Ve Türkiye'nin de tam karşısında yer alan bir cephe bu. İran'ın bu tanımda Rusya ile ilişkilerinin stratejik ortaklık olarak tanımlayabiliriz. Ama biraz önce Fatih Hoca'mın da bahsettiği gibi bu Türk-Rus ilişkilerinin uçak krizinden önce topluma yansıyan bir ilişki değil. Karşılıklı toplumsal ve ekonomik ilişkiler bu kadar gelişmiş, sonuçta, enerji anlaşmaları. Ama özellikle askeri. Diğer alanlarda dediğim gibi ciddi bir ilişki söz konusu. Ve bu kriz çözülmediği müddetçe bu böyle devam edecek gibi görünüyor. Ve son zamanlarda ko-

nuşulan Putin'in Hameney'e giderken tarihi bir Kur'an nüshası götürmesi, renkli fotokopydi, orijinal değildi, ben yakından baktım. Orijinal değildi, bu da aslında ciddi bir hakaret.

Erdoğan: İttifak değil strateji o zaman.

Uygur: Evet, İran basınında öyle şeyler çıkıyor. İran'ın eski Paris büyükelçisi, Putin böyle birisi değil diyor. İran basını öyle pohpohluyor ki yani sonuçta bunlar Çeçenistan katliamını, soykırımını yapan kişi. İran'da ilginç bir şekilde dindar, seküler olmayan kesimlerde müthiş bir Putin ve Rusya hayranlığı var.

İran'da ilginç bir şekilde dindar, seküler olmayan kesimlerde

Putin ve Rusya hayranlığı oluştu.

Ve Türkiye-Rusya krizinde de ilginç bir şekilde sanki İran'ın uçağı düşürülmüş gibi İran ana akım medyada tepkiler vardı.

Ve Türkiye-Rusya krizinde de ilginç bir şekilde sanki İran'ın uçağı düşürülmüş gibi İran ana akım medyada tepkiler vardı.

Erdoğan: Batı ile müzakereleri etkili olmadı mı Rusya ile ilişkilerinde?

Uygur: Biraz İran'ın dış politikası ile de alakalı İran'da şu ara seçimler var. Hem meclis seçimleri hem dini liderin seçilmesi. Eğer reformcular güç kazanırsa İran Batı'ya yönelir. Nükleer anlaşma çok büyük fırsattı diyorlar. Bu son yılların en büyük anlaşması diyorlar. Ama diğer taraf ilginç bir şekilde savaşın sürmesini istiyor. Ve bunlar bu çatışmalardan güç kazanıyorlar. Bunların içinde devrim muhafızları

var, bir takım başka katı unsurlar var. Onlar gerçekten bu çatışmacı ortamdan güç kazanıyorlar. Güçlerini halktan almıyorlar, çatışmacı politikalarından alıyorlar. Yani bu gelen cenazelerin hepsi İran Devrim Muhafızları vs. on binlerce insan işte bu cenaze törenlerine katılıyor. Kimse sorgulayamıyor; bu insanlar nasıl şehit oluyor, Halep'te İran Devrim Muhafızı nasıl şehit oluyor diye sorgulanmıyor. Çünkü sorgulayamıyorsunuz. Geçen gazetelerden biri o komutan öldürüldü ifadesi kullanıldı diye gazete genel yayın yönetmeni yargılandı. Sen nasıl olur da şehit kelimesini kullanmazsın diye. İran dış politikasını da etkileyen durumlar var...

Erdoğan: Vügar Bey, Rusya'nın iç dinamiklerinden hareketle Avrasyacılığın emperyal arka planından bahsettiniz. Bunun bir de Türkiye ayağını anlatır mısınız? Rusya'nın bu stratejisi, bu yönelimi Türkiye açısından ne ifade ediyor? Rusya'nın Türkiye'ye dönük emelleri nedir?

İmanbeyli: Evet, Fatih Hoca da bahsetti, siyasi diyalog anlamında epeydir,

son on beş senedir kaydedilmiş bir mesafe vardı. Fakat genel başlık altında baktığımızda aslında Türk-Rus ilişkileri bir rekabet ilişkisi olarak değerlendirilebilir. Bu rekabet bazen savaflara, sıcak çatışmalara yol açıyor, diğer zamanlarda da soğuk barış zamanları söz konusuydu. İstisnai yakınlaşma ve yumuşama dönemleri olarak niteleyebileceğimiz. Avrasyacılık böyle çok şirin bir tabir gibi geliyor. Ama bu tabir Rusya'nın tarihi emperyal emellerinden başka bir şey değil. Ve Rusya eskiden komünist ideolojiyle Rusya ve çevresini en azından toparlamaya çalışıyordu. Veya daha da önceden Çarlık zamanında Panslavizm, Slav kardeşliği üzerinden yürütülüyordu. Bugün bu Avrasyacılık fikri de Türki Cumhuriyetlerle işbirliği yapılmasını öngörüyor. Genç Avrasyacılar, Cengizhan'dan geliyoruz, onun torunlarıyız vs diyerek, bu yakın çevredeki Türk kökenli topluluklara yönelik bir mesaj veriyor. Uyumlu bir toplum halinde yaşamak istiyorsak bizim böyle bir kimliği kabul etmemiz gerekiyor; Avrasyacılık kimliği. Bu Rusya'nın bir vizyonu olarak da değerlendirilebilir.

Erdoğan: Bunun Türki cumhuriyetlerle ilişkilerde Türkiye'de bir karşılık bulması bekleniyor mu?

İmanbeyli: Yine Fatih Hocam bahsetti.

Türkiye'nin soğuk savaş döneminde Rusya ile karşı cephede olması, NATO üyesi olması her zaman Türkiye'yi bir günah keçisi yapmıştır. Yani bir şey olduğu zaman hemen öteki.. Tabi tarihi arka planla da ilgili bir durum. Savaşlardan bahsediyoruz, o savaşlarda karşılaşılıyor Türkler ve Ruslar.. Bilinçaltı da böyle oluşuyor. Son 20 senedir karşılıklı bir alışveriş var. Ziyaret rakamları bile çok ilginç. Yani 1983-84-85'lerde Sovyetler'den Türkiye'ye yapılan ziyaretlere baktığımızda ifade edilen yıllara göre 13 bin, 14, bin, 15 bin bunlar da zaten büyükelçilik, konsolosluk görevlileri falan. Yani çok cüzi bu alışverişler. Ama özellikle 15 senede çok üst düzeyde bir ilişkinin olduğunu biliyoruz. Fakat bu iyi ilişkiler hiçbir zaman arka plandaki o tarihi önyargıları da tamamen tasfiye etmedi. Türkiye'nin Rusya ile farklı bloklarda olması gerçeğini ortadan kaldırmadı. Biraz da Türkiye'nin 2000'li yıllardaki bence tercihiydi bu. Yani Rusya ile rekabet etmek yerine biraz daha böyle farklı, yumuşak metotlarla hareket etme politikası.. Şuna inanılıyordu ki bu uluslararası ilişkilerde de bir yaklaşım; ne kadar çok ilişkilerinizi kurumsallaştırırsanız, ne kadar çok siyasi diyalog, bağlantılar yaparsanız ile-

Avrasyacılık böyle çok şirin bir tabir gibi geliyor. Ama bu tabir Rusya'nın tarihi emperyal emellerinden başka bir şey değildir.

ride çıkacak riskleri de azaltmış olursunuz. Fakat bu yaklaşım iki demokratik devlet arasında olabilecek bir yaklaşımdı. Yani Türkiye ile Rusya'nın siyasi yaklaşımları farklı. Rusya'nın yönetiminde demokratik bir yapı yok.. Karar alma mekanizması 4-5 kişiden ibaret. Kırım'ı ilhakı meclisin değil, Putin kararıyla oluyor. Meclis'e sabah bir emir veriliyor ve Suriye'ye gidiliyor. Zaten formalite, kağıt üstünde olan şeyler bunlar. Tartışma yapılmıyor. Üç-beş kişinin oturduğu bir milli güvenlik kurulu var, onlar veriyorlar bu kararı. Karşı taraftaki siyasi karar vericinin özelliği o yaklaşımı çürütüyor. Yani eğer karşı taraf karar aldığı zaman ekonomiyi değil, sadece kendi güvenliğini dikkate alıyorsa, kendi ülkesinin bekasını dikkate alıyorsa, o zaman feda edebilir. Rusya ile Ukrayna arasında

Rusya'nın yönetiminde demokratik bir yapı yok.. Karar alma mekanizması 4-5 kişiden ibaret. Kırım'ı ilhakı meclisin değil, Putin kararıyla oluyor. Meclis'e sabah bir emir veriliyor ve Suriye'ye gidiliyor.

2013'te 50 milyar dolar, 2014'te 45 milyar dolar ticaret rakamı var. Mesela bunu da düşünebilirsiniz rasyonel bir zihinle. Yani neden Ukrayna ile bir çatışmaya girsin ki? Şimdi Kırım'ı aldınız ama Ukrayna'yı kaybettiniz. Uçaklarınız Ukrayna üzerinden geçmiyor, ticaret savaşı yapıyorsunuz. Bu anlamda Rusya'nın yaptığı Avrasyacılık, eğer Avrasyacılık yakın çevresiyle bütünleşmeyle gelenen noktada çok çok başarısız bir enstrümanlarla yürütüldüğü ve gelenen noktada çok başarısız bir sonuca ulaşıldı. Çünkü ekonomik anlamda Rusya zaten yakın çevresiyle dış ticaret ilişkileri yüzde 12-13 seviyesinde temsil edebiliyor. Kazakistan olsun

Kafkaslar olsun böyle. Daha ziyade Avrupa Birliği ülkeleriyle, ticari ilişkisi hacminin yüzde 48-50 oranlılık kısmı AB ülkeleriyle. Yani aslında Rusya'nın Avrupa Birliği ile entegre olması lazımdı. Böyle gerekiyorken başka tercihler yaptılar. Aynı zamanda Rusya'nın son iki senedir izlediği saldırgan tavır, özellikle 2008'de Gürcistan'a karşı da yaptığı girişim Sovyet dönemine doğru çok radikal bir dönüşümü temsil ediyor. Mesela bölge ülkelerinin ve Kazakistan liderinin Putin ile ilgili dostane mesajlar vermesi aslında Rusya'nın saldırganlığını biraz pasifize etme amacı taşıyor. Başka türlü durduramıyor, karşıt bir söylem geliştiremiyor. O yüzden bu hamleleri durdurmak için ekonomik anlamda işbirliği yapalım diyor. Ekonomide de zaten çıkmazda, çünkü iki ülke karşılıklı olarak birbirlerinin işine yarayacak maddeler üretmiyorlar. Bu anlamda hem düşünsel bağlamda, hem ekonomik, hem siyasi ve stratejik olarak Putin'in izlediği bu yakın çevre siyasetinin bir sekteye uğradığını, bir başarısızlığa mahkum olduğunu söy-

leyebiliriz. Çünkü çevresindeki Gürcistan'la diplomatik ilişkileri yok, Ukrayna ile savaş halinde, Türkiye ile yeni bir cephe açtı ki bu sadece Türkiye'yi de ilgilendirmiyor. Türkiye'ye çok sempatiyle bakan, Türkiye ile ilişkileri çok iyi düzeyde çıkarmak isteyen Azerbaycan olsun, Gürcistan olsun ki, eskiden beri Türkiye'yi çok önemli bulmuşlardır. Aynı zamanda Orta Asya'daki cumhuriyetlerle mesafeyi gittikçe açacaktır. Yani Türkiye-Rusya ilişkilerinin bu şekilde devam etmesi coğrafyadakiler için de çok olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bunu kendileri söylüyorlar. Hatta Kırgızistan cumhurbaşkanı Nazarbayev da bunu söyledi. Bu söylemi bile aslında Rusya yanlısı olmadığını gösteriyor yani. Bu ilişkilerin kötü devam etmemesi gerekiyor, bir an önce düzeltilmesi gerekiyor, onların da kendi taraflarından ihtiyaçları var. Yani Çin'le Rusya arasında da kalmak istemiyorlar. Ve Türkiye'yi de bir bölgesel aktör olarak hiçbir zaman saf dışı edilmesini istemiyorlar. Yani benim nihai olarak söylemek istediğim; Putin'in örneğin Müslümanlarla ve Türkiye'nin İslamlaşmasıyla ilgili verdiği mesajlar dikkat çekici. Kendi içinde ve çevresinde bu kadar Müslüman varken, Rus reflekslerinin orta ve uzun vadede ters tepeceğini düşünüyorum. Ve bu Avrasyacı eğilimlerin bu uçak krizinden sonra da sönük hale geleceğini söyleyebiliriz. Çünkü karşı taraf herhangi bir şekilde artık ilişkileri stratejik noktada yürütmeyi istemiyor, ekonomik ilişkileri baltalamaya devam ediyor. Daha uçak krizinin ikinci günü, yani ileri bir şey yokken, hemen bir Ermeni tasarısı, hemen parlamentoda bir ambargolar konuldu vs. Bu bana şunu hatırlatır, böyle bir şeyin olacağı riskini zaten biliyorlardı. Türkiye'ye başka bir alternatif bırakılmadı. Türkiye'nin en yakın çevresine müdahale ederek, Türkiye'nin 1 kilometre uzağındaki Bayırbucak Türkmenleri ki, etnik olarak da Türkiye ile çok yakın olan bir grup. Ve bu geçtiğimiz Perşembe günü basın konferansında Türkmenlerle ilgili sarf ettiği kelimeler hiçbir şekilde kabul edilemez. Aynı şekilde alay edercesine, Türkmenistan'da yaşayan Türkmenleri tanıyoruz, orada da Türkmenler diye bir grup varmış, kimse bana böyle bir şey söylemedi, yani bize bir telefon da açılmadı gibisinden açıklamalar yaptı. Yani böyle bakıldığında gerçekten çok vahim durumda olduğunu söyleyebiliriz. Ve ne söylediğini artık bilmiyor. Uçağın vurulduğu gün Türkiye cumhurbaşkanı iki kere telefonla aramış, ulaşamamış. Öbür taraftan aranmadı, bize herhangi bir bilgi verilmedi, işte bölgede Türkiye'nin de menfaatleri vardır gibisinden açıklamalar. Yani bence bu krizin özellikle, bilerek çıkarılmış gibi geliyor. Çünkü bir, özellikle kriz sonrası yaklaşımlar bunu bana söylettiriyor. Herhangi bir iletişime geçilmiyor. Sorun ne, uçak mı, onu araştıralım. Ama bunun yerine birden bire Türkiye'den ithal edilen domateslerin çürük çıkması, tekstildeki zararlı madde-

ler, yok işte tırların durdurulması vs. bununla ne alakası vardı bu krizle. Bizim bölgesel menfaatlerimiz çatışıyor ki çatışıyordu. 2011'den beri Suriye'de çok farklı tarafları destekliyorlardı Türkiye ile Rusya. Yine de destekleyebilirlerdi. Ama yaşanan şey Rusya'nın doğrudan bu alana müdahale etmesi ve Türkiye'nin menfaatlerini hiçbir şekilde tanımaması oldu. Putin sonuçta dernek yönetmiyor, devlet yönetiyor 15 senedir. Türkiye'nin politikasını biliyor, kendisinin de yakın çevresine müdahale ettiğini biliyor. Türkiye'ye bir km mesafedeki bir bölgeyi gelip bombalıyor bu farkında olması gerekiyor. Yani bizim haberimiz yoktu da.. Amerikalılar istedi de Türkler de vurdu... bu alay etmektir. Rusya'nın bölgeyi tanımaması mümkün değil. Rus konsoloslğunun hazırladığı, bölge ile ilgili iki ciltlik kitap var. O bölgede yerleşik olan unsurları ayrıntılı bir şekilde anlatıyor. Hatta Suriye ile ilgili görüşenler bile Arapça bilenler, Suriyeli muhalifleri Moskova'da toplayan kişiler falan var. Böyle bir bilmeme, Türkiye'nin siyasetini bilmeme gibi bir durum söz konusu değil. Bütün bunlar bana şunu hatırlatıyor; bu bilinçli bir tercihti, Putin'in buna ihtiyacı vardı, ihtiyacı da var. Şöyle de düşünebilir; meydan boş, Amerika buna müdahale etmiyor, Avrupa zaten krizin içinde. Amerika zaten Afganistan'dan Irak'tan çekildi. Gücünü kaybediyor. 2013'teki analizler öyleydi. Yani biz bir anda müdahale etmemiz gerekiyor, yani ileride 4-5 sene daha biz bu durumu devam ettirebilirsek, 2020'den itibaren çok kutuplu bir dünya ortaya çıkacak. Ki bu hesapların da şu ana kadar tutmadığını görebiliriz. Ukrayna yine ortada, Ukrayna'da ilerleyemedi Rusya. Suriye'de yine öyle, büyük güçler yine oraya müdahil oldu. Rusya kısa süre içerisinde orada bir başarı elde etmek istiyordu, elde edemedi. Bütün bunlar hırçınlaştırıyor. Diğer taraftan Çin ekonomik olarak ilerliyor ve Orta Asya'ya yaklaşıyor. Bunlar tabi ki içeride de durumu zorlaştırıyor. Çünkü kendisi adil bir seçimle iş başına gelmiş birisi değil. Yani 16 senedir iktidarda ve bu iktidarını devam ettirmek istiyor. Sadece kendisi değil çevresini de o bürokratik rejimi devam ettirmek için böyle gerilimli bir siyasete ihtiyacı vardır.

Erdoğan: Evet, bu uçak meselesi sadece bizim ile ilgili değil, Rusya'nın içinde de bir dönüm noktası. Yeni iç gelişmelere gebe gibi. Fatih Bey, peki Rusya askeri olarak karşılık vermeyeceğini açıkladı. Başka kozları nedir Türkiye'ye karşı?

Özbay: Öncelikle neden askeri ve savaş benzeri karşılık vermeyeceğinden başlayalım. Bunun aslında Rusya'nın 1992 sonrasında yaşadığı rahatsız edici şekilde Putin ile birlikte başlayan askeri konuda güçlenme süreci var. Önce neden

savaş kozu yok ona bakalım; savaş düştüğünde savaş için yeterli sebep vardı. Putin yapılan basın toplantısında ilk bölümde Türkiye'yi ağır ifadelerle eleştirdi. Ama ilerleyen zamanlarda biz Türkiye'ye ve Türk halkına düşman değiliz şeklinde açıklamalar yaptı. Bu açıklama yapıldı çünkü Türkiye ile Rusya arasında yaşanacak bir savaş sadece iki ülke arasındaki savaş olarak kalmayacaktır. Çünkü Türkiye'nin sınırı aynı zamanda NATO sınırındadır. Ve zaten Putin'in basın toplantısında en çok rahatsız olduğu nokta şu; Türkiye neden uçak düşer düşmez hemen NATO'ya başvurdu? Önce bizi arasaydı, bizimle görüşseydi.

İmanbeyli: Telefonlara cevap vermiyor.

Özbay: O da ayrı bir mesele yani. Telefonla arıyorsun cevap vermiyorlar, ardından da neden önce bize başvurmadılar diyorlar. Öncelikle şu var; Rusya Türkiye ile yaşadığı bu sorunun NATO meselesi haline getirilmesinden rahatsız. Çünkü bir Rusya-NATO savaşının nereye gideceğini kimse bilemez. Bu Üçüncü Dünya Savaşı'na bile gidebilir. Buradan bakıldığında, evet, savaşa girmek istemiyor. Ama diğer taraftan Türkiye ile böyle bir sorun çıkmasına hazırlıklıydılar, bekliyorlardı. Bunun da arka planında bazı sebepler vardı. B. Yeltsin'in dağınık şekilde bıraktığı iktidara Putin geldiğinde iki tane savaş geçirmiş bir Rusya vardı. Birisi birinci Çeçen savaşı, diğeri ikinci Çeçen savaşı. Zaten Putin ikinci Çeçen savaşını bahane ederek yönetime el koydu. Onun etkisiyle geldi. Hatta o dönemde Rusya'nın bazı şehirlerinde bazı yerler havaya uçurulmuş, böylelikle kamuoyu hazırlanmıştı. Rus askerlerinin cenazelerinin gelmesi ve Rus kamuoyunda oluşan psikolojik anlamdaki yıkılma, bozulma.. Mesela asker annelerinin yönetimi protesto etmeleri yönetimi sıkıştırıyordu. Hatta Putin daha geçen sene yaptığı reformlarda şunu söyledi; yabancı ajanlar asker annelerinin arasına sızdı diyerek asker annelerinin derneklerini bile kapattılar. Çünkü tepki gösterilmesini istemiyorlar. Dikkat ederseniz Ukrayna'nın doğusunda Rus askeri yok diyorlardı, Putin basın toplantısında belki de ağzından kaçırdı; orada görevlendirilmiş askerlerimiz var dedi. Sonra dış işlerinden yok, öyle bir şey diye açıklama yapıldı. Mesela Ukrayna'nın doğusundaki ayaklanmaları kışkırtan, destekleyen askerlerden ölenlerin cenazeleri Rusya'ya gönderiliyordu. Bu cenazeler basının ve kamuoyunun bilgisi dışında törensiz bir şekilde gömülüyordu. Savaş denince Rusya açısından

Türkiye ile Rusya arasında yaşanacak bir savaş sadece iki ülke arasındaki savaş olarak kalmayacaktır. Çünkü Türkiye'nin sınırı aynı zamanda NATO sınırındadır.

bakıldığında biraz kamuoyu açısından bakmak lazım. Tarih boyunca hep Rus halkı totaliter ve otoriter rejimlerle yönetilmiş, ezilmiş bir halktır. Sesini bu anlamda çıkaramıyor. Ama şöyle bir durum var; Rus kamuoyu o Çeçen savaşları sırasında Kremlin'e karşı büyük bir tepki içerisindeydi. Orada da Rusları da anlamak gerekiyor. Çünkü şu anda Rus nüfus dengesine bakıldığında kadın nüfusunun erkek nüfusuna göre fazla olduğunu görürüz. Bu da yaşanan kanlı savaşların ortaya koyduğu bir demografik dengesizlik. Hatta ben Rusya'da iken bazı yıllarda şöyle derlerdi; bazı yıllarda erkek çocuk doğumunun daha fazla olduğu istatistiklerle çıkarılırdı. Bu yıllarda Rus arkadaşlar kendi aralarında "eyvah savaş mı olacak yoksa" diye latife yaparlardı. Bu psikolojiyi anlamak gerekiyor. Bu yüzden de biraz önce anlatıldığı şekilde dar bir kadroyla ülkeyi yönetiyorsunuz ve şu anda Ukrayna sonrası yaşadığımız bir ekonomik kriz var, fiyatlar yükselmiş, maaşlar düşmüş. Çok ciddi anlamda bir kriz yaşıyorsunuz şu anda devalüasyon, büyümede yaşanan gerileme hatta eksilere düşme falan. Böyle bir durumda savaşa gitmek, her şeyden önce Kremlin yönetiminin ipini çeker. İlk başta Kremlin bir savaş istemez. Ama savaş değil de savaş gibi gerginlik de istemez. Çünkü Rusya ile Batı arasında da sorun var. Amerika da aslında hiç sevilmez. Ben mesela 11 Eylül 2001'de Rus arkadaşlarımla birlikte kafede kahvaltı yaparken canlı yayına bir anda geçtiler, uçaklar çarpıyordu. Rus arkadaşlarım oh! Dediler. Daha fazla olsun, daha kötü olsunlar dediklerini biliyorum. Amerika'da ikiz kulelere uçaklar çarparken Rusların yüreklerine su serpiliyordu yani. Böyle bir tepki, böyle bir Batı karşıtlığı da var. Biraz önceki Avrasyacılıktan bahsedildi. Fakat Batı karşıtlığının Türk karşıtlığı kadar Rus kamuoyunda bir karşılığı yok. Bizim yaşadığımız o savaşlar gerçekten bir Türk karşıtlığı oluşturdu. Bilinçaltında var. Her tarafa sinmiş durumda. Kremlin uçak düştüğünde Türkiye'yi hedef olarak gösterdiğinde bütün toplum konsolide oldu. Biraz önce bahsedildi ama o kadar saçma tepkiler var ki, öğrencilere olan tepkiler, Türkçe konuştuğu için sokaktaki vatandaşa tepkiler.

İmanbeyli: Parlamentoda bulunan siyasetçi 26 yıllık. Vladimir Jirinovski çok iyi tanımamız gerekiyor. Faşist bir ideolojiye sahip, adeta yarışma yapıyor acaba Türkiye'ye nasıl zarar verebiliriz diye. Televizyonda söylediği şey; boğazlara bir nükleer bomba atalım, ve boğazın suları yükselsin 15-20 metre ve şehir sular altında kalsın. Bu, parlamentoda bir parti başkanının söylediği bir şey. Kamuoyunda da bu öylesine karşılanıyor. Herhangi bir kınama, bu söylediğin nasıl bir şey, insani bir şey midir, ciddi bir politikacısınız, bu iş diplomatik yollarla halledilir vs. denilmiyor. Bu ve benzeri tepkileri çok gördük. Son bir nokta; bu üç

hafta sonunda yapılan yoklamalarda kamuoyu yüzde 82 oranında Putin'in politikalarını destekliyor. Bu propagandanın gücünü de gösteriyor ki milyonlarca insan Türkiye'yi ziyaret etmiş, işte akrabaları olmuş, bir sürü alışverişten sonra.. Fatih Hocanın söylediği gibi bilinçaltı çok hazır. Mesela Almanlara karşı böyle bir şey söz konusu değil. Oysa 2. Dünya savaşı yapılmış onlarla. Bir yere kadar var. Ama Türkler söz konusu olunca..

Özby: İşte burada onun tabanı var. Kremlin açısından bu rolü oynamak önemli. Buradan yapılan askeri reformlara değinmek lazım. Şimdi Putin iktidara geldiğinde iki savaş geçirmiş bir Rus ordusu vardı. İşsizlik had safhada, askerlik yaşı gelenler askere gitmek istemiyorlar vs. 2000 yılında Amerikan Savunma Bakanlığının hazırlamış olduğu bir rapor vardı. O raporda Rusya'nın savunma kapasitesinin neredeyse yüzde 6'ya kadar düştüğünü ve 2005 yılına gelindiğinde savunma anlamında tamamen etkisiz olacağını söylüyor. Putin'in ilk döneminin başında hemen yapılan adımlar var. Askeriyenin güçlendirilmesi şeklinde kararlar alınıyor. 22 milyon ruble, yaklaşık 300 milyar dolarlık bir yatırım. Yeni silahlar, denizaltılar alınarak güçlendirilmeye başlanıyor. Bunun arkasından da biraz önce anlatılan Avrasyacılıkla birlikte büyük bir Rus dünyası, Rusya kontrolünde bir dünyayı hayata geçirme hayali var. Buradan hareketle Rusya'nın bir takım hedefleri vardı. 2008'de Gürcistan'da, 2011'de Ukrayna, şimdi de Suriye ile hayata geçirilmek istenen hedefler. Aslında 1990'larda ve hemen 2000'lerin başlarında gerileyen ve geriletelen Rusya rövanş almak istiyor. Rövanşla birlikte bunun kaynağını da bulmuştu. Putin gibi bir liderle birlikte biz eski günlerimize döneceğiz düşüncesi. Bununla birlikte Rusya, Ukrayna'dan başlayıp Kafkasya'ya oradan da Akdeniz'e geçerek hem NATO blokunu durdurmaya hem de Türkiye'yi çevrelemek istedi. Fakat uçağın düşürülmesi ile işte bu psikolojik bir darbe aldı. Bunu Rusya'nın, Kremlin yönetiminin propaganda yapımcıları lehe çevirmek amacıyla kullandılar. Mesela bakın Putin'in yaptığı basın toplantısında Putin'e Türkiye hakkında, Ukrayna hakkında, Suriye hakkında soru sorduklarında neredeyse yerinde duramayacak gibi. Sanki bir anda kalkıp yürüyecek gibi. Ama ne zaman konu yolsuzluklara, ya da emeklilerin maaşlarına, artan fiyatlara filan geldiğinde canı sıkılıyor, hoşuna gitmiyor bu tür sorular. Fıkra anlatıyor. Buradan bakıldığında şunu görüyoruz; savaş olma-

Rusya, Ukrayna'dan başlayıp Kafkasya'ya oradan da Akdeniz'e geçerek hem NATO blokunu durdurmaya hem de Türkiye'yi çevrelemek istedi. Fakat uçağın düşürülmesi ile işte bu psikolojik bir darbe aldı.

sındansa savaşacakmış gibi olmak Rus kamuoyunu Kremlî'nin arkasında tetikte tutuyor. Rusya bunu bahane ederekten hemen uçak düştükten sonra sanki gemiler Suriye açıklarında bekliyormuş gibi S-400 füzelerini yerleştiriyor. Yeni askerler gönderiyor, bunu da bahane ederek Suriye'ye tamamen yerleşiyor. Aslında yaptığı yeni bir şey yok. Sovyet döneminde bırakılan Rus izlerini Ortadoğu yoluyla takip ediyor. Ve bu anlamda da eski küresel güç olduğu dönemlere geri dönmeyi düşünüyor. Ve şunu bilmemiz gerekiyor; gerçekten ekonomik anlamda Rusya şu anda ciddi bir kriz içerisinde. Savaş söylemleriyle, milliyetçi duygularla, hamasi duygularla bastırılıyor aslında. Normal bakınca aslında uçağın düşmesiyle ilgisi olmayan, ama sonuçları itibariyle bakıldığında aslında iç ve dış kamuoyuyla kendince, kendine uygun hedefler için kullanmak anlamında yöneten bir Rusya var karşımızda.

Erdoğan: Hocam, Rusya'nın Suriye meselesinde aktif bir şekilde rol almasının dünya siyaseti bakımından anlamı nedir, özellikle Amerika bağlamında?

Başürk: Şunu baştan belirteyim, Rusya konusunda konuşurken benim söylediklerim yalnızca bir kanaat olur, iddia olmaz. Çünkü benim yoğun olarak üzerinde çalıştığım bir alan değil. Sadece genel dünya siyasetinden anlama sademinde mümkün olduğu kadar bakmaya, izlemeye çalıştığım bir yer. İzledikleri politikalarda bana göre bir tutarlılık ve istikrar var. Tabi bir devlet adamlarının veya siyasetçilerin çeşitli irrasyonel davranışları veya espiye alınabilecek bir takım açıklamaları olabilir, olmuştur. Kamuoyunda da buna benzer tepkiler olabilir ki işin gerçeği biz de benzer bir süreci yaşıyoruz yani. Şimdi Twitter'da bizim siyasetçilerin hangi tiwiti attığı, hangi sözü söylediği gibi bunların ayrıntısına giresek Türk siyasetinin hiçbir rasyonelitesinin kalmadığına yönelik çok kolay bir tez yapabiliriz.

Erdoğan: Kamuoyu oluşturma bağlamında..

Başürk: Kamuoyu oluşturma bağlamında, saçma sapan şeyleri, hem de oldukça üst düzey, danışmanlık sıfatı barındıran, on beş yıllık siyasetçi ve anayasa hukuku profesörü söyleyebiliyor mesela. Dolayısıyla siyaseti buradan anlama yerine genel bir bakış üzerinden, belli önemlerde atılan adımlar, yapılan hamleler üzerinden okumak lazım. Şahsen ben gerek Ukrayna'da gerek Gürcistan'da gerek Suriye'de yapılan şeyleri bir yanlış adım olmaktan ziyade belli bir tutarlılığı olduğu kanaatindeyim. Dediğim gibi bu bir iddia değil, kanaat. Ya da Yeltsin döneminde bile Bosna'daki Kosova'daki müdahaleye sıcak bakmadılar ama

yapabilecekleri de hiçbir şey yoktu. NATO yayılmasına Yeltsin döneminde de hoşnut olmadıklarını ifade ettiler. Ama Putin döneminde daha kararlı bir tepki koymaya başladılar. Ve Ukrayna'daki hadise, tabii ekonomik ilişkileri göz önüne almayı, bulundurmamayı düşünebilirdi. Ama oradaki vaziyeti Kruşçev'den kalan statükoyu değiştiren bir algı olarak gördü. Demek ki Gürcistan'ın NATO'ya girmek konusundaki tavrını kabul edilemez bir şekilde gördü. Ha şu sorulabilir, bir devlet başka bir devletin hareketlerine karar verme hakkı var mıdır? Tabii ki hayır.. her devletin eşit olduğu prensibi kabul edilmesi gereken bir şey. Ama dünya siyasetinde böyle işlemiyor. Aynı şekilde Amerika'nın siyasetine baktığımızda da 1920'lerden beri bütün Amerika kıtasını kendi arka bahçesi olarak görmesi gibi bir durum söz konusu. Yani bu sadece Rusya'ya özgü bir hadise de değil. Dolayısıyla siyaset bu şekilde, kendine göre bir alan belirlemiş, o alan çerçevesinde adımlarını atıyor. Rusya, Ukrayna'da kaybetti mi kaybetmedi mi ya da Kırım açısından, sadece ekonomik açıdan bakacak olursak bir zarar durumu görebiliriz. Ama başka açıdan bakacak olursak zaten orada uzun zamandır kafasında olan ve elde edilmesi gereken bir şeyi elde etti. Ve Doğu Ukrayna'da bu sürecin sürüyor olması, bence mevcut durumu sürdürmenin çıkarlarına daha uygun olduğu noktasından hareket ettiklerini düşünüyorum. Suriye'deki durumu, Ukrayna'daki vaziyeti masa başında kendi lehine çevirecek bir girişim olabilir. Vügar Hocam'a şu noktada katılıyorum; Suriye'deki bu hamleyi yaparken tabii ki orada bir boşluk olduğunu fark etmesi bu hamleyi yapmasında en büyük etkenlerden birisidir. Bu gerek Obama yönetiminin bir sürü birbiriyle çelişkili adımları, NATO'nun ve Avrupa ülkelerinin tutarlı bir politika geliştirememeleri gibi bir durum dolayısıyla Rusya'ya bu hamleyi yapma imkanı verdi. Ama gene Suriye politikasına da bakacak olursak, başından beri aslında Rusya orada kendi istediği yönde bir çözümü dikte eder adımlar içerisinde. Sürecin ta başından beri...

Erdoğan: Esadı savunuyor?

Baştürk: Esadı savunuyor, aynı zamanda bir çalıştay yapılmıştı bölge ülkeleri Amerika ve Rusya'dan da yetkililerin katıldığı bir çalıştaydı. Oraya bir Rus think-tank kuruluşu temsilcisi de katılmıştı. Daha 2012 Nisan ayı idi. Çok açık şekilde şunu söylediler; bizim şu an durduğumuz noktaya birkaç yıl sonra siz de geleceksiniz demişlerdi. Bunu herkes için Türkiye, ABD vs. herkes için söylediler. Şu anda Kerry ile Lavrov'un yaptığı açıklamalara baktığım zaman manzarayı söylendiği gibi görüyorum yani. Dolayısıyla eski Sovyet etki alanını koruma adına attığı adımlar, kendilerine göre bir oyun belirlemiş ve ona göre oynuyor ve

o oyuna ortak kabul etmeyen bir tavır var. Suriye’de de aynı şekilde oynamak istiyor. Ha bu yanlış olabilir, ama bir tutarlılık var bence. Tutarsızlık söz konusu değil. Kırgızistan, Tacikistan Mevzuu; Kırgızistan geçen sene Amerika Birleşik Devletleri’ne kiraladığı üssü vermedi, Kırgızistan’dan Amerika’yı çıkardı. Aynı üssü Rusya’ya verdi. Ve karşılığında Putin onun 500 milyon dolar borcunu sildi. Bir de çok uzun vadeli bilmem kaç milyon dolarlık bir de kredi açtı. Orta Asya’da da kim alan kazanıyor, kim alan kaybediyor, bakarsak gene ben bir kanaat olarak söyleyeceğim; biraz tartışmalı. Fakat Çin ile girmiş olduğu ilişki bağlamında orta vadede Vügar Hocama kesinlikle katılıyorum; bu ilişki Rusya’nın orta vadede aleyhine bir durum ortaya çıkarabilir gibi görünüyor. Çünkü var olan maddi imkanların ötesinde bir siyasi ihtiras içerisine girmiş durumda. Fakat Suriye’deki oyunu ne kadar sürdürmek isteyip istemediği, nerede kesip kesmeyeceği belli değil. Burası kritik bir nokta. NATO ile bir savaşı göze alacağını şahsen ben de zannetmiyorum. Fakat şöyle bir sorun var; bu sorun, bu kriz, bu çatışma bu şekilde devam edecek olursa bunun altından kimse kolay kolay kalkabilecek gibi görünmüyor. Dolayısıyla herkes bir çözüm arayışı içerisinde. İşte herkesin bir çözüm arayışı içerisinde olmasını kısa vadede bir netice üretmek için kullanma yönünde bir adım atmış durumda. Ve bu adım çerçevesinde de ABD ve diğer Batılı ülkelerle bir ortak noktada buluşabileceğine inanıyor ve ona göre hareket ediyor. Nitekim operasyonların bir kısmında Fransa ile koordineli şekilde götürdüğüne dair bazı haberler okuduk. Esad’ın sonunun ne olacağı hariç belli noktalarda anlaşmaya vardılar. Suudi Arabistan’da yapılan toplantıyı biliyorsunuz. Tabi oraya muhaliflerin hepsi katılmadı. Önemli gruplardan birisi katılmayı reddetti. Sorun tabi şu burada; şimdi ülkeler bir sorunu çözme konusunda anlaşsa bile çatışan gruplar mücadelesini ne kadar devam ettirme eğilimindedir. Arkalarında destek veren ülkeler olmadan bu çatışmalar uzayabilir mi, eğer uzarsa o zaman ne olur, tabi işin bu püf noktası bu. Fazla uzatmadan şunu söyleyeyim; olaya Çin açısından baktığımız zaman Çin mevcut Suriye rejimini daha çok pasif destek yönünde bir eğilim içerisinde. Ama Rusya’nın şu anda sorunu çok fazla uzatmak eğiliminde olduğu ve Suriye’nin şu anki toprak bütünlüğünü koruyacak bir çözüm konusunda da çok iyimser bir düşünce içerisinde olduğu kanaatinde de değilim. Fakat en azından Rusya’nın burada küçük olsun, ama mutlaka olsun anlayışı içerisinde en azından Esad veya Baas rejimine sahil şeridindeki dar bir alan da olsa o alanı koruyucu şekilde bir hamle içerisinde olduğu kanaatindeyim. Tabi Fatih Hocam o konuya muhtemelen girebilir, bu doğalgaz mevzuu konusundaki hususlar da belki burada ele alınması gerekiyor.

Erdoğan: Hakkı Bey, biraz önce söylediğinize ilave olarak Rusya'nın uçağının düşürülmesine İran kamuoyunun kendi uçağı düşürülmüş gibi karşıladığını söylediniz. Bunu biraz daha açabilir misiniz, Türkiye söz konusu olduğunda İran-Rusya ilişkileri nerelerde ayrılıyor, nerelerde birleşiyor?

Uygur: Yani genel olarak bakıldığı zaman bizim Rusya ile ilişkimiz bu Suriye krizine kadar çok iyi noktadaydı. Gerçi İran'la da bir sorunumuz yoktu. İran hatta uluslar arası sistemden en dışlanmaya çalışıldığı dönemde dahi biz İran'la işbirliğini hep iyi tutmaya çalıştık. Hatta Amerika'dan filan da çok ciddi tepkiler aldık. Bu ilişkinin bedellerini de ödedik. Ama maalesef bu Suriye krizi İranlıların başından beri, ilk birkaç aydan sonra İranlılar da Ruslar gibi, bu kesinlikle düşmeyecek anlayışına vardıldıktan sonra daha sıkı durmaya başladılar arkasında. Yoksa ilk zamanlar hatırlarsanız İranlılar Esad yönetimine sahip çıkamıyorlardı. Daha çok masaya oturalım, seçimler yapılsın, Beşar da katılsın vs. diyorlardı. Gerçi bugün gene BM Güvenlik Konseyi'nde toplantı vardı.. Bizim açımızdan kabul edilmesi zor bir yere geldi. Çünkü neden bu kadar savaştık, neden bu kadar bedel ödendi, ama sahada da bir tıkanıklık var. İşin doğrusu da bu, Rusya da belki biraz da bunun için müdahale ediyor. Yani masaya oturmadan, son aşamada ayarları yapalım, bu şekilde kabul edilsin diye düşünüyor mevcut güç dağılımı. Suriye, Irak meselesi ve IŞİD, İran için hayati öneme sahip. İran bunu bir dış politika meselesi olarak değil, kendi varlığıyla ilgili bir mesele olarak görüyor. Çünkü defalarca söylendi bu; İran karşıtı cephenin söylediği; bölge ülkeleri olsun, İsrail olsun. Orada İran destekli bir yapı var. 2006'da Hizbullah ile İsrail arasında ciddi bir savaş oldu. Suriye krizi de ilk başladığında bu krizi destekleyen bölge ülkeleri Suudi Arabistan olsun Türkiye ve Katar olsun, bu durum İran'ı ciddi şekilde korkuttu. Bir de muhaliflerin temsilcileri gerçekten erken bir takım açıklamalarda bulundular; işte biz rejimi devirdiğimiz aman Hizbullah'ı bölgeden atacağız, biz İran'la ilişkileri keseceğiz falan gibi. İran bunu kendisine yönelik bir tehdit olarak algıladı. Bu da İran'ın sert tavır koymasına yol açtı. Çünkü sıra Irak'a da gelecekti, nitekim biliyorsunuz Irak'taki en yakın müttefiki Maliki 2014 yılında istifa etmek zorunda kaldı. İstifa etmesinin sebebi de Suriye ile ilgili olay. Yine bu iki ülkenin Suriye ile ilgili tek cephe haline gelmesi ile ilgili bir olay. IŞİD'in Musul'u ele geçirmesi olayının altından kalkamadı Maliki. İran ve Amerika tara-

Suriye, Irak meselesi ve IŞİD, İran için hayati öneme sahip. İran bunu bir dış politika meselesi olarak değil, kendi varlığıyla ilgili bir mesele olarak görüyor.

findan anlaşıldı. Bu krizler yumuşamadan İran'ın Türkiye ile olan ilişkilerinin de yumuşayacağını zannetmiyorum. Yani Rusya'nın müdahalesi ile ilgili de böyle düşünüyorum. Sonuçta böyle bir olay oldu, Rusya büyük bir ülke, Soğuk Savaş Dönemi'nden beri ilk defa bir ülke Rusya'nın savaş uçağını düşürüyor. Bu kadar tepki vermesi normal. Ama Suriye'nin iki ülke arasında nihai kertede işte bir savaş olması, bu olaydan sonra bile mesela biz PKK ile Rusya arasında çok ciddi bir yakınlaşma görmedik. Yani Rusya başvurabileceği kozlarına başvurmuyor. Belki bunu koz olarak tutuyor. Bu da oldukça önemli ve hatta sağlıklı da bir şey.

Erdoğan: İran'ın arabuluculuğu mümkün görünüyor mu?

Uygur: İran bunu birkaç kere söyledi. Biz arabulucu olalım gerekirse diye. Ama şu anda şöyle bir şey var; yani olamaz. Bizim kavga konumuz Suriye. Suriye'yi İran bir karadan, Rusya havadan bombalıyor. Eğer o uçak düşürüldüy-

Eğer İran'ın içinde önümüzdeki seçimlerde bir takım değişiklikler olmazsa Türkiye ile İran ilişkilerinde daha sorunlu yerlere gidebilir. Çünkü Suriye'de hala bir şey görünmüyor.

se ve hocamın da dediği gibi muhtemelen bizim sınırimızda, bizim insanlarımızı vuruyorsun, bunlar bizim insanlarımız.. Ve bizim sessiz kalmamızı bekliyorsun. Cumhurbaşkanının söylediği bir şey var; siz binlerce kilometre öteden geliyorsunuz, ama Türkiye müdahale ettiğinde 'niye müdahale etti' diyorsunuz. Dolayısıyla İran'ın konu ile ilgili arabuluculuk yapmasını zor bir ihtimal olarak görüyorum. Benim öngörüm; eğer İran'ın içinde önümüzdeki seçimlerde bir takım değişiklikler olmazsa Türkiye ile İran ilişkilerinde daha sorunlu

yerlere gidebilir. Çünkü Suriye'de hala bir şey görünmüyor. Bu Suriye toplantısından sonra bir muhalif liderinin açıklamasına bakıyorsunuz; şartlarımız aynı diyorlar. Ama Suriye çünkü BM Güvenlik Konseyi toplantısındaydı. Yani Güvenlik Konseyi'ne katılabilecek kadar bir meşruiyeti var. Esad gitmeli diyorlar bir taraftan ama Obama'nın konuşmasına dikkat ettiyseniz; ben düşünüyorum ki, Esad gitmeli, gitse iyi olur tarzında bir söylem. Gidişat buralara gelmiş durumda. Dolayısıyla bu Suriye krizinde bizim durduğumuz yer de ortada.

Erdoğan: Suriye meselesi bu hale gelmeden önce Türkiye ile İran ortak hareket edebiliyor olsa idi tablo nasıl değişirdi?

Uygur: Bence farklı olabilirdi. Çünkü hatırlarsanız, 2010 yılında Suriye üzerinde en etkili iki ülkeden biri Türkiye diğeri İran'dı. Türkiye'nin siyasi yönetiminde çok etkisi vardı, ekonomik işbirliği son derece fazlaydı, kültürel bir ya-

kınlaşma vardı. Sınırlar kaldırılmıştı. Öte yandan İran'ın da güvenlik bürokrasisi üzerinde ciddi bir etkisi vardı. Hizbullah-Suriye ilişkilerini göz önüne alırsanız. Bu iki ülke ortak bir yol bulabilirdi. Ama o işte Arap baharı ilk başladığında o dalga herkesi yanılttı. Yeni bir dünya kuruluyor, bu da diktatör yıkılıyor, halkların talepleri gerçekleşecek diye. Ve bunu düşünmemizi sağlayan sebepler de vardı. O dönemde işte Tunus, Mısır teker teker düşmüşler, Suriye'de belirmeye başlamış. Bizim kırmızı çizgimizi çok ileride belirlememiz ve İran'la uzlaşmamamız ilişkileri kopardı. İran Libya konusunda da aynısını yaptı. Libya'da etkili olsaydı muhtemelen orada da rejimi desteklemeye çalışacaktı. Libya da İran'ın Ortadoğu'daki geleneksel partnerlerinden biriydi. Gerçi lojistik vs. çok daha zor olurdu. Ama İran'ın ulusal çıkarlarından kaynaklanan bir şey olduğunu düşünüyorum, duygusal, meshebi falan taraflarının zayıf olduğunu düşünüyorum. Şöyle bir de sıkıntı var, bu savaş bitti aslında. Beşar Esed'in karada savaşacak adamı kalmadı. Ciddi sıkıntısı var. Yeni bir haber çıktı geçenlerde; İran askerlerini çekmeye başladı diye. O da doğru olabilir. Çünkü İranlılar tanımadıkları bir coğrafyada savaşıyorlar. Oradaki savaştıkları halk o bölgenin halkı, o bölgeyi çok iyi tanıyorlar. Bir görüntü vardı youtube falan düşmüştü, birisi yayınlamıştı İran Devrim Muhafızlarının çektiği görüntüler, orada bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriliyor İranlıların durumu.

Erdoğan: Ciddi kayıplar veriyorlar galiba..

Uygur: Ciddi kayıplar veriyorlar. Yani 500'e yakın kayıpları var ve bu kayıplar bir süre sonra tartışılmaya başlanacak İran toplumunda. Neden diye. Tanımadığınız, düşman olduğunuz bir coğrafyada kültürel kodlarınız aynı değil, bir sürü sıkıntı var yani.

Erdoğan: Rakamlar doğruysa 25 milyar dolar harcadı diyorlar şu ana kadar.

Olabilir, para da önemli. Biraz önce konuşuldu İran ekonomisi de Rus ekonomisi gibi tamamı petrole bağlı, bir de petrol fiyatları 120 dolarlardan 40 dolarlara düşmüş. Daha düşme ihtimali de var. Bir de İran'a yönelik yaptırımlar da var. Petrol de satamıyor. Buna ek olarak sattığı petrolün parasını da alamıyor. İran çok sıkışık durumda. Hasan Ruhani seçilir seçilmez bunları söylemişti. Dolayısıyla İran için de çok sürdürülebilir bir durum yok. Ama benim gördüğüm, uzaktan Suudi Arabistan petrol fiyatlarını düşürecek yeni kararlarla birlikte bu savaşın sürmesi yönünde tahminim irade koyacaktır. Bu da şunu getirecek; Amerika istese bile bir barış olamaz. Çünkü sonuçta Amerika'nın Suudi Arabistan dışındaki

ülkelerde çok fazla bir etkisi yok. Suudi Arabistan ikna edilemezse ve Türkiye Katar ekseni bu sahadaki savaş sürecektir.

Erdoğan: Bir felaket senaryosu yazacak olsak Rusya ne tür yaptırımlar uygulayabilir Türkiye'ye?

İmanbeyli: Türkiye'ye karşı yaptırımlarını şu anda uyguluyorlar. Ticari ürünlerin ülkeye dahil olması veya Rusya'daki işyerlerinin kapatılması, mesela bankalara baskın yapıldı. İkili ilişkileri epey bir sekteye uğratabilecek adım atıldı.

Rusya çevresinden destek bulamayan, yalnız başına kalmış ve bütün bu oyunlarda da büyük bir pay isteyen bir aktör konumunda. Daha önce süper güçten, büyük güç konumuna düşmüştü. Ve dış politika hamleleriyle bunu gücünü de kaybediyor.

1 Ocak'tan itibaren gene Türkiye mallarına yönelik bir uygulama başlayacak. 8 bin tır kotası vardı Türkiye'nin. Bu önce 2 bine indirilip sonra da sıfırlanması düşünülüyor. Bu uygulanacak mı, bunu ileride göreceğiz. Yani ikili ilişkiler dışında bölgesel diğer alanlarda da yine Rusya'nın kapasite olarak yapabilecekleri var, ihtimali de var. Ama yapabilecek mi onu da ileride göreceğiz. Şuana kadar birinci derecede karar alıcıların açıklamalarına bakarsak Türkiye Hükümeti ile Rusya ilişkilerinin tamamen bittiği şeklinde bir tablo var. Ama bu da çok absürt bir durum. Türkiye'de seçimler daha yeni yapıldı, önümüzdeki 4 senede aynı hükümet iş başında olacak. Peki, bu iç kamuoyuna verilen bir mesaj mı yoksa dış politikada kullanılacak

bir şey mi, onu bilemiyorum. Ama benim Levent Bey ile anlaşmadığım bir nokta; Rus dış politikasında yeni savaş alanları açılması yönünde sürekli bir açılım ve hamleler var; Fakat bunu nereye kadar sürdürebileceklerini, yani çok uzun da sürdüremeyeceklerini ben tahmin ediyorum. Çevresinde müttefik olarak sadece Ermenistan kaldı var. Onun dışında Rusya yani yaptıklarını hiç tam anlamıyla destekleyen yok, bir Kazakistan var. Ama O da tam anlamıyla net bir şey söylemiyor. Onlardan destek bekliyor. Rusya çevresinden destek bulamayan, yalnız başına kalmış ve bütün bu oyunlarda da büyük bir pay isteyen bir aktör konumunda. Daha önce süper güçten, büyük güç konumuna düşmüştü. Ve dış politika hamleleriyle bunu gücünü de kaybediyor. Zamanla ekonomik ve teknolojik olarak rekabet edemeyecek duruma gelecek. Türkiye ile çatışmasının bir sebebi de, bölgede Rusya ile rekabet edebilecek kapasiteye sadece Türkiye'nin sahip olması.

Erdoğan: Peki Amerika karşısındaki durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz, rekabet edebilir mi? Böyle bir gücü var mı?

İmanbeyli: Yani söylem bazında edebilir. Fakat Amerika'nın sahip olduğu teknolojik, ekonomik kapasiteyle Rusya'nın bu liderlerle bu koşullarda baş etmesi çok zor.

Erdoğan: Çift kutuplu bir dünya beklemiyorsunuz yani?

İmanbeyli: Çok zor. Yani belki Rusya, Kuzey Kore gibi bir yere dönüşebilir. Kendi hallerinde orada yaşarlar. Her tarafı düşmanlarla çevrili. Ama bu kapasiteyle çok zor.

Erdoğan: Siz sıcak bir savaş bekliyor musunuz, artı Türkiye'nin bu yaptırımlar ve felaket senaryoları karşısında dayanabilme imkanı nedir sizce?

Özbay: Açıkçası ben sıcak bir çatışma beklemiyorum, olmamasını da umuyorum açıkçası. Olmasın inşallah. Bu noktada biraz önce Vügar Hocam Rusya'nın neler yapacağını söyledi. Tersten Türkiye neler yapabileceğine bakarsak; mesela insanların hemen aklına gelen şey; Rusya doğalgazı kesecek, biz de Montrö ile egemenliğimize aldığımız Boğazları kapatacağız.

Erdoğan: En uç uygulamalar bunlar mı?

Özbay: En uç uygulamalar bunlar. Ancak bir savaş durumunda Rusya doğalgazı kesebilir. Ama ne yapabilir; basınçtan dolayı boru patladı, birkaç hafta size gaz veremeyeceğiz diyebilir. Ama doğalgazın tamamen kesilmesi zaten Rusya'yı ekonomik anlamda sarsar. Türkiye de ile ancak savaş durumunda veya savaş hissettiği anda Montrö'den dolayı Boğazları kapatabilir. Bunlar aşırı uç senaryolar, bunları önce bir kenara koyalım. Başka ne yapabilir; Türkiye simetrik cevaplar verebilir. Mesela Türk öğrencilere Rusya ciddi anlamda baskı yapıyor. Firmaları basıyor, bankaları basıyor. Akla hayale gelmedik, bazen çok absürt, saçma tepkiler yapıyor. Türkiye böyle yapmalı mı, hayır bence böyle yapmamalı. En başta Rusya bizim hocamız değil. Diğer taraftan Türkiye'nin evet, söylem bazında, krizin yönetilmesi bazında birbiriyle çelişkili açıklamalar yapıldı. Ama genel anlamda bakıldığında; Türkiye ne Rus öğrencilere, ne Rus firmalarına benzer şeyler yapılmıyor. Rusya açısından bakıldığında biz daha dezavantajlı durumdayız aslında. Örneğin ekonomik yaptırımların zararı en fazla bize olacak. Ama bu yaptırımlar Rusya'yı da etkileyecek. Dolayısıyla krizi çok fazla gerginlik durumuna götürmemek gerekiyor. Şimdi savaşa kadar götürme dışında, bu krizin Rusya açısından bakıldığında Türkiye en rahatsız edici, en fazla ne yapabilir diye

düşündüğünüzde; Rusya'ya karşı Kuzey Kafkasya ve Volga çevresindeki Müslüman Türk unsurlara ya da Kafkasya'daki ayrılıkçı Çeçenlere destek verebilir. Rusya'nın yüzlerce yıldır korktuğu o 'Pantürkizmi' onu canlandırabilir. Böyle yapmalı mı Türkiye; bence gerek olursa yapmalı. Ama bunu yapabilecek kapasitede mi diye sorarsanız, değil. Çevrede bölünmüş bir toplum var. Güneydoğu'da farklı sorunlar var, onlarla uğraşırken, Türkiye böyle bir kapasiteye sahip değil.

Erdoğan: Rusya'nın böyle bir korkusu var mı hocam?

Özbay: Rusya'nın böyle bir korkusu var. Nasıl biz kriz başladığında PKK desteklenebilir, şu yapılabilir diyorsak, orada da o tartışılıyor. Çeçenlere destek verir, Tatarlar, Başkurtlar vs. bence bugün Türkiye'nin bunu yapabilecek kapasitesi sınırlı. Zaten kendi içimizde birtakım sorunlarımız var. Bir de bunu yapıp tamamen işin içinden çıkılmaz hale getirmek tehlikesi var. Bu krizin bence Türkiye açısından en büyük tehlikesi şu; biz son 5-10 yıl içerisinde Batı'ya alternatif olarak Rusya'yı değerlendirdik. Burada sınırın-dengenin aşılması gibi bir durum vardı. Şanghay işbirliği anlaşmaları vs. Buradan bakıldığında Rusya ile yaşanan kriz Türkiye'yi Batı ile NATO'yla daha önce kurmuş olduğu Güney Savunma ilişkileri çerçevesinde eski ilişkilerine geri döndürecek. Türkiye eski rayına oturacak. İsrail'le yakınlaşma ilişkileri, sonra bu Mısır'a gelecek. Çünkü işin içinde sadece Mısır'daki rejim meselesi yok ki. İşin içinde enerji de var, transport ulaşım da var, çok karmaşık bir sorunla karşı karşıyayız. O yüzden de Türkiye'nin bu krizi tırmandırıcı değil, krizi soğutucu olması gerektiğini düşünüyorum.

Erdoğan: Bir de Çin faktörü var. Rusya-İran ilişkilerinde bile Çin faktörü giriyor işin içerisine. Sanki Batı bloğuna karşı bu üç ülkenin karşı blok oluşturma imkanından bahsediliyor. Siz böyle reel politik bir şeye inanıyor musunuz, böyle bir yakınlaşma gözlüyor musunuz?

Uygur: İran'ın Batı ile sıkıntıları devrimden sonrası dönemi ele alırsak; yapılan son nükleer anlaşmayla birlikte Batı ile olan sıkıntılarını aşmış durumda. Yani biliyorsunuz geçen hafta Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, İran dosyasını resmen kapattı. Yani İran'ın nükleer faaliyetlerinin askeri amaçlı olmadığını onayladı. Önümüzdeki aydan itibaren de Hasan Ruhani de bir basın toplantısı yaparak yaptırımların kalkacağını açıkladı. Bir normalleşme olduğu zaman İran içi dengeler, İran'ın tarihsel duruşu, kültürel duruşu öne çıkıyor. Dediğim gibi Batı ülkelerinde yaşayan belki 10 milyon İranlı var. İranlı birisiyle konuştuğunuz zaman onların nezdindeki hedef/örnek Rusya veya Çin değil. Tamamen Batı'ya yakın bir toplum aslında. Dışarıdan görüldüğü gibi değil. Dolayısıyla Çin-Rusya-

İran arasında geniş çaplı bir stratejik işbirliği şu an için çok gerçekçi gelmiyor. Daha çok bir sıkışma söz konusu; İran üzerinde baskılar var, İran bu baskıları dağıtmak için bölgesel işbirliklerine gidiyor. Rusya'dan silah alıyor, Çin ile bu anlamda çok stratejik işbirliği görmedim ben. Daha çok altyapı yatırımları var, demiryoluna vs. zaten biliyorsunuz Çin çok fazla siyasi tartışmalı alanlara girmiyor. Kendi sorunları var, Asya'da, açık denizlerde düzenlemeye çalıştığı bazı şeyler var. Rusya-Çin-İran arasındaki ilişkilerde uzun vadeli stratejik işbirliği çok gerçekçi gelmiyor bana. Daha çok yakın dönemde İran'ın nasıl adım atacağını görmek gerekiyor; o da dediğim gibi önümüzdeki 2016 Şubat-Mart aylarından itibaren İran'ın dış politikasında bazı değişiklikler beklenebilir. Ama bu Suriye için önemli. Suriye'de kötü bir barış dahi olsa bir barış ortamı sağlanabilirse İran Batı ilişkilerinde yumuşama olacaktır. Ve İran'ın ihtiyaç duyduğu şey zaten teknoloji; sermaye ve yatırımlar Batı'da var. Rusya bunu karşılayabilecek durumda değil. Rusya'nın zaten bahsettiğimiz gibi kendisinin ciddi sorunları var. Çin de Batı ile sorunlu bir İran'a sahip çıkmak istemez. Çin'in de kendi sorunları var zaten özellikle Asya'da. Böyle düşünüyorum.

Erdoğan: Hocam toparlamak adına, bundan sonra Türkiye nasıl etkilenir?

Başürk: Benim bu çerçevede gördüğüm; bu kriz sonrası Türkiye, Batı ittifakıyla olan ilişkilerini düzeltme yolunda..

Erdoğan: İsrail ile yakınlaşmayı da bu bağlamda mı ele almalıyız?

Başürk: Tabi ki, görüşmeler daha önceden başlamış ve sürdürülüyor olabilir. Ama görüşmeler daha önce başlamış sürdürülüyor olmasına rağmen bu konjunktürde gündeme gelmiş olması bana göre sadece bir tesadüf değil. Bu sürecin bunu hızlandıracağı kanaatindeyim. Tabi şimdi medyada çıkan bu beş maddelik ön anlaşmadan söz edildi. Ama dışişleri bakanı yaptığı açıklamada sadece bir hususta anlaşlık dedi. Ben büyük ölçüde masanın dışında olanların onlar olduğunu ve ana konularda anlaşıldığı kanaatindeyim. Diğer taraftan NATO ile Türkiye arasında bu çerçevede içerisinde bir yakınlaşmanın oluştuğunu görmek mümkün. Ve tabi bu arada Türkiye diğer bir hamlenin de içinde bulundu; her ne kadar Suudi Arabistan liderliğinde olmakla beraber; İslam İttifakı denilen oluşumun

Batı ülkelerinde yaşayan 10 milyon İranlı var. İranlı birisiyle konuştuğunuzda onların nezdindeki hedef/örnek Rusya veya Çin değil. Tamamen Batı'ya yakın bir toplum. Dışarıdan görüldüğü gibi değiller.

içerisinde de yer aldı. Türkiye kendisine eski çok boyutlu dış politika anlayışına paralel olarak, Rusya ve Çin ile de iyi ilişkilerini götürme politikasını Batı'yla iyi ilişkiler geliştirerek yönetiyor. Bununla birlikte İran'la ortaya çıkan bir soğuk savaştan dolayı Suudi Arabistan eksenine kayma gibi bir tavır benimsedi. Yalnız burada Türkiye açısından gördüğüm sıkıntı: Yemen müdahalesine destek vermesidir. Zira tartışmalı bir savaştır Yemen savaşı. Türkiye burada Suudi Arabistan lehinde tavır koydu. Bu son İslam İttifakında aynı zamanda Sisi de bulunuyor. Yani ben Türkiye'nin Mısır'daki darbe sonrasında aldığı tavırla, ahlaki bir ikileme karşı karşıya olduğu kanaatindeyim. Gene İsrail'le yapılan ön anlaşmada sözü geçen beş madde eğer doğruysa, Filistin davası konusunda Filistin'in hamisi pozisyonuna bürünmüş olan Türkiye'nin şimdi farklı bir yöne savrulması gibi bir durum söz konusu. Bunun Müslüman Kardeşler hareketi ile epey gelişmiş bir ilişkisi vardı. O açıdan şahsen olumsuz bir gidişat söz konusu olabilir diye düşünüyorum.

Erdoğan: Avrupa Birliği ile müzakereler de tekrar canlanıyor?

Başürk: Evet. Avrupa Birliği ile göçmenler anlaşması var. Bunların hepsi kısa zaman içerisinde, bu bağlam içerisinde sıkışması sadece tesadüfle açıklanacak şeyler değil.

Aynur Erdoğan: Ben kendi adıma çok istifade ettim bu toplantıdan. Konuyu çok boyutlu bir şekilde ele aldığımızı düşünüyorum. Katılımınız için teşekkür ediyor, bir başka toplantıda görüşmek üzere diyorum.

> DÜBAM DÜNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

Rusya-Türkiye İlişkilerinin Jeo-Politiği

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

> 2016 OCAK
DÜNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net/dubam

